

FDI 944

FDI 944

ROMAIN ROLLAND

840-2
R.68

JOCUL IUBIRII

840-2-590

ȘI AL

MORȚII

TRADUCERE
DE
EMILIA N. GHIULEA

BUCUREȘTI
1 9 3 4

BIBLIOTECA M. I. NICU TURDA
inv. Nr. 2753.

~~690135~~

~~440429~~

STATIONER'S MARK

NO. 100

STATION

PERSOANELE:

JERÔME DE COURVOISIER, membru al Convențiunii, 69 ani

SOPHIE DE COURVOISIER, soția sa, 34 ani

CLAUDE VALLÉE, deputat girondin proscris, 30 ani

LAZARE CARNOT, din comitetul salvării publice

DENIS BAYOT, 65 ani

HORACE BOUCHET, 25 ani

LODOÏSKA CERIZIER, 25 ani

CHLORIS SOUCY, 17 ani

CRAPART, delegat al comitetului de siguranță

TIMOLÉON, DOUCIN, PIELE DE MĂGAR, perchiziționari

Acțiunea se petrece la Paris,
în casa lui Courvoisier, la sfârșitul lui Martie 1794.

Un salon Ludovic XVI, cu deschizături mari cu geamuri, la parter, ridicat cu trei trepte deasupra grădinei.

În mijlocul peretelui din fund este larg deschisă o ușă cu geamuri care dă în grădină pe cele trei trepte. Grădinița strălucește în soare. Drept în axa ușii deschise, se vede un liliac frumos în floare, albastru-roz, și, în fundul grădinei, zidul care o desparte de stradă. Acest zid nu e prea înalt: un copil care s'ar cățăra pe margine în colțul din dreapta, ar putea să privească în stradă pe deasupra crestei. Deasupra zidului cerul de seară se înroșește și încetul cu încetul se stinge

Interiorul salonului:

1. La stânga: două uși, una aproape de rampă, cealaltă lângă grădină. Când aceasta este deschisă, se întrezărește un colț al încăperii, care este o odaie de culcare. Între amândouă ușile, în mijlocul peretelui din stânga un cămin înalt de marmoră. Deasupra un bust al lui Voltaire. În spate o oglindă mare. În stânga căminului un birou Ludovic al XVI-lea. La stânga biuroului, între biurou și ușa interioară care este lângă rampă, este înjghebată o insuliță de scaune joase unde se poate sta deoparte, de vorbă. Înaintarea căminului, biuroul și un paravan chinezesc, o feresc de privirile din grădină.

2. La dreapta: O ușă în fața celei din stânga care e lângă grădină. Când aceasta este deschisă, se zăresc pereții unei scări în spirală, un colț de podestru și primele trepte care scoboară la parter spre stradă. În fața căminului de marmoră, o fereastră dă în stradă. În dreapta și în stânga acestei ferestre, două portrete mari din secolul al XVIII-lea, ce reprezintă pe stăpânul și stăpâna casei, acea-

sta la vârsta de 20 ani în alegorie mitologică și pastorală; celălalt à la Diderot, în costum de interior, cu gâtul gol, o legătură în jurul capului, la lucru, vorbește unui auditoriu absent. Par'că țin de urât bustului lui Voltaire, care surâde pe căminul din față. Un mare clavecin dedesubtul portretului D-nei Courvoisier (*portretul cel mai aproape de rampă*) dă un alt adăpost pentru a stă deoparte, de vorbă.

Impresiunea generală este a unui mediu rafinat, de stil înalt obișnuit cu luxul, cu urme vizibile de lipsă, dezordine și dărăpănare. Căminul monumental e gol; se va aprinde în el, la sfârșit, un foc sărac. Biuroul și masa sunt pline de hârtii, în mijlocul cărora se văd cești de cafea. Policandrul e golit. O singură lumânare va servi în curând să lumineze scena.

SCENA I

La ridicarea cortinei, o mică societate — două femei tinere (*Sophie de Courvoisier* și *Lodoiska Cerizier*), o fată tânără (*Chloris Soucy*), un ofițer (*Horace Bouchet*) și un om în vârstă (*Denis Bayot*) — se țin de mână și se învârtesc în jurul liliacului înflorit, cântând Rondo național de Grétry: „Nevinovăția a revenit“.

DENIS BAYOT

(Gâfâind, caută să se desprindă din horă). Iertare tinerețe!

CHLORIS, LODOISKA, HORACE

Nu, nu, încă un tur!

(Bătrânul care și-a liberat o mână, dar ținut încă de cealaltă, intră în scenă târând după el micul grup care continuă să cânte. Se trânteste într'un fotoliu răsufând greu, iar cei trei tineri râzând încep împrejurul lui o altă horă în bătae de joc pe melodia de Grétry „Pentru plantarea arborelui libertății“.

(*Chloris* cântând pune pe capul bătrânului o ramură de liliac, îndoită în formă de cunună).

CHLORIS, LODOISKA, HORACE (cântând)

„Renașteți la vederea ei
Voi cari stați sub anii grei
.....
Vedeți pe fii punând cununi
Pe fruntea voastră de străbuni

SOPHIE

Bătrânul meu prieten, vin să te scap. Haideți tineri nebuni, lăsați-ne să răsuflăm! Săriți, învârțiți-vă, răsucitiți-vă! Noi ieșim din rând, noiăștia bătrânii.

DENIS

Protestez! Vârsta îmi aparține numai mie.

SOPHIE

Egoistule!

HORACE, LODOISKA

Protestăm cu toții! Asta-i o glumă!

SOPHIE

Eu am trecut de jumătatea drumului. *(Către Denis Bayot)* Poți d-ta să protestezi, sunt de partea dumitale.

DENIS BAYOT

Bun chilipir! Nu mai zic nimic.

LODOISKA

Dar noi, noi nu ne lăsăm deposedați! Nu, nu, ești a noastră. Ești cea mai tânără!

SOPHIE

(Descoperind pe tâmpla sa o șuviță de păr alb)

Priviți aceste fire albe!

LODOISKA

Mare merit! Fiecare căutând bine ar găsi și el atât.

HORACE

Eu am.

Și eu LODOISKA

Și eu CHLORIS

Da? TOȚI, (*râzând*)

CHLORIS
Pe cuvântul meu, am unul. (*Il arată*)

E blond SOPHIE

E alb CHLORIS

HORACE

Cine n'are, după cât a trebuit să suferim de cinci luni de zile.

LODOISKA
Cinci luni! Zi dublu!

CHLORIS
Zi triplu!

HORACE
Nu, nu vorbim decât de iarna asta! Restul...

DENYS
Dar mai bine să tăcem.

CHLORIS
Ah, cât am suferit!

LODOISKA
Fără foc cu săptămânile!

DENYS

Fără lemne, fără pâine!

CHLORIS

O! mie'mi-era atât de frig, încât nu mă trăgea
inima să mă scol din pat dimineața.

LODOISKA

Eu înghețam în al meu. Acum e prea mare.

HORACE *(cu o ochiadă)*

Va trebui umplut.

DENYS

Odată, eu am stat șaisprezece ore pe cheiul Bercy,
dela 7 seara până la 11 dimineața, ca să aștept,
pe crivăț, împărțirea unui sac de lemne și a unui
setier de făină pe care a trebuit să le car cu roaba
pe poleiu. Am căzut de două ori.

SOPHIE

Ce e mai rău, foamea sau frigul?

LODOISKA, CHLORIS

O! mai rău e frigul.

HORACE

Nu, foamea.

LODOISKA, CHLORIS, SOPHIE

Frigul, frigul, frigul.

HORACE

Foamea, foamea, foamea!

LODOISKA

Mâncăciosule!

CHLORIS

Ași fi vrut de o mie de ori mai bine (să nu am nimic de mâncare, și să pot, cel puțin, cinci minute, să-mi încălzesc picioarele!

LODOISKA

Eu așa fi plâns (*Horace râde*). Râzi, selbatecule... D-ta! D-ta nu știi nimic.

HORACE

În armata de pe Mosella, am dormit pe zăpadă. E adevărat că mi se întâmpla să mai ardem și câte o cocioabă, ca să ne încălzim.

DENYS

Și cei cari erau înăuntru?

HORACE

Nu ne uitam noi la asta.

CHLORIS

Când îmi era tare frig, eu așa fi fost mulțumită, da, da, să fiu arsă.

LODOISKA

Și să mai numești infern, un loc unde te încălzești!

HORACE

Infern, e să pornești spre inamic cu stomahul gol.

LADOISKA

Nu, frigul,

HORACE

Nu, foamea!

SOPHIE

Le-am avut pe amândouă. Haide, nu fiți nici unul gelos.

CHLORIS

Doamne cât a durat de mult. Iarna asta, iarna asta care nu mai voia să se sfârșească.

SOPHIE

S'a sfârșit acum. Să nu mai vorbim de ea. Să ne bucurăm de soare!

DENYS

Cea dintâi zi frumoasă de primăvară... Incântătoarea noastră prietenă. Ce frumoasă idee să ne poștești să o sărbătorim în grădina D-tale.

LADOISKA

Să sărbătorim primăvara care renaște în liliacul D-tale înflorit.

SOPHIE

Ași fi putut să-l păstrez numai pentru mine? Pe aceste vremuri de lipsă, fiecare trebuie să împărtășească cu pietenii fărămiturile sale de fericire.

LADOISKA

Da, fericirea a devenit ceva rar!

DENYS

Fericirea? A ajuns pentru noi un cuvânt străin.

CHLORIS

Ce mult e de când n'am mai râs! O Doamne! (*Is-
bucnește în plâns*).

SOPHIE

Scumpo, scumpo, ce ai?

CHLORIS

Oare avem dreptul să râdem?

DENYS

Da, am suferit prea mult.

SOPHIE către CHLORIS

Dar cred bine că avem dreptul! Scumpo, e o
datorie.

CHLORIS

Dar cei pe cari i-am pierdut!

LODOISKA

Al meu.

CHLORIS

Al meu.

DENYS

Al meu.

SOPHIE

St, st!.

HORACE către LADOISKA

Și de cei pe cari-i vom mai pierde, nu te îngrijești?

LADOISKA

Pe cei care-i am, îi știu. Nu vreau să-i mai pierd. Nu, asta nu vreau.

HORACE

Atunci, să nu ne mai gândim la ceilalți și să dansăm!

LADOISKA

Să dansăm, răutăciosule!

HORACE către CHLORIS

Și d-ta mică prietenă.

(Chloris ezită și privește pe Sophie)

SOPHIE

Du-te copila mea.

HORACE

Haideți să reluăm hora!

(Toți trei tineri ies în grădină și reîncep a cânta hora. Denys și Sophia au rămas în salon, pe scaune, la stânga între biurou și ușa interioară lângă rampă).

DENYS

Fiecare se gândește la doliul său: asta la logodnicul ei, cealaltă la bărbatul ei, și eu, la fiul meu—morti... Dar viața e mai tare...

SOPHIE

Și la D-ta bătrân prieten?

(În tot timpul acestui început de act, Sophia păstrează o liniște afectuoasă și surâzătoare, care se deosebește de agitația celorlalți).

DENYS

Chiar și la mine... Mi-e rușine.

SOPHIE

Nu sunteți singurii. Ascultă.

(De dincolo de zidul grădinii se aud trecând pe stradă voci cari cântă, o vioară, un flaut, o tamburină, strigăte de veselie).

DENYS

Da, în această mulțime care trece cântând, nu este unul, care n'are partea lui de încercare, partea lui de sacrificiu, victimele sale de războiu sau de Revoluție, nu este unul pentru care ziua de mâine să nu fie tot atât de plină de griji, cum a fost cea de ieri de frământări.

SOPHIE

De aceia cântă și ei ca să nu se mai gândească la acestea.

DENYS

Se gândesc totuși. Ia privește.

(Hora s'a întrerupt în grădină)

HORACE

Ce strigă afară? Să ascultăm...

(Ei tac să audă de afară pe unul care strigă jurnale).

2753.

HORACE, *(repetând)*

„Curierul Egalității“... Mare bătălie la... Inamicul la...“ *(aleargă spre zid, se cațără pe margine și cu brațele pe creastă strigă pe vânzător).*

Psst!... Cetățene... Mulțumesc!

(Se întoarce cu foaia. Cele două tinere se grămădesc în jurul lui să o citească).

HORACE

Cohortele regelui se refac între Meusa și Rin. Republica va trebui să răspundă printr'o sforțare nemaipomenită. Soarele de primăvară aprinde din nou cuptorul. Va trebui să mă întorc.

LODOISKA

Nu, nu! nu vreau!

DENYS

Ce suntem noi să zicem: „Vreau“ sau „Nu vreau“.

HORACE

Da, patria o voește.

CHLORIS

Patria? Spune: oamenii aceia teribili!...

LODOISKA

Da, Marele Comitet.

(Sophia pune un deget pe gură. Toți pleacă capetele)

HORACE

Da, are dreptate.

DENYS, *tușește*

El e cel mai tare.

CHLORIS

E un căpcăun. Ne va mânca pe toți.

LODOISKA

(Ii astupă gura cu mâna și întreabă pe Horace)

Dar cel puțin, nu imediat! Horace, nu pleci numai decât!

HORACE

Nu, cred, afară de vre-un ordin neprevăzut.

LODOISKA

(Toți afară de Sophia sunt într'o exaltare neobișnuită, puțin înfrigurată).

Cât timp încă?

HORACE

Poate o lună.

LODOISKA

O! atunci o lună... Eternitatea.

DENYS

Fericită tinerețe! Ce nu ar primi pentru o lună de fericire!

CHLORIS

Și eu, sunt tânără! Și nu sunt fericită și nici n'am fost... O! nici n'ași cere măcar o lună... o zi, o zi de fericire!

SOPHIE

Fii liniștită, scumpo, vei avea și mai multe mai târziu. Pentru voi, viața e lungă.

CHLORIS

Nu, nu, viața e scurtă.

SOPHIE

Am vârsta de două ori cât tine.

CHLORIS

Da, pe vremea D-tale... Iartă-mă! Dar astăzi, nu mai e același lucru. Cine e sigur de ziua de mâine?

LODOISKA

Eu sunt sigură de ziua de azi.

(Îl privește pe Horace)

HORACE

(Lângă dânsa îi ia mâna; cu jumătate voce)

La noapte...

(Chloris, care a surprins fraza, îl privește cu ciudă).

LODOISKA

(Observă și surâzând vine spre Chloris, care stă pe genunchii Sophiei, și voește să o mângâie)

Frumoasa mea!

CHLORIS

(Smucindu-se cu furie)

Nu, nu mă atinge!

(Fuge în grădină)

LODOISKA

Ce are?

SOPHIE

(Cu o nuanță de muștrare prietenească)

Știi bine.

HORACE

Ne pizmuește.

DENYS

Nu e singura.

SOPHIE

(Zâmbind lui Denys și Horace)

Duceți-vă și o mângâiați! (către *Lodoiska*). Nu, nu D-ta, egoisto, stai!

(Denis și Horace ies. Rămân singure Sophia și Lodoiska. Aceasta râzând, fericită se aruncă la picioarele Sophiei, care stă jos și o strânge în brațe).

LODOISKA

Da, sunt egoistă, egoistă, egoistă! N'ași vrea să nu fiu, când văd că e așa de bine să fiu! Ceartă-mă! ceartă-mă!

SOPHIA, *(surâzătoare)*

Asta n'ar folosi la nimic.

LODOISKA

O! Ba da... Asta-mi mărește plăcerea... Nu, nu te supăra pe mine! Am suferit atâta, atâta!... Soțul meu, Horace al meu, smuls din brațele mele de moartea vrăjmașă! A! cât am plâns!

SOPHIE

Când l'ai pierdut?

LODOISKA, (cu simplitate)

Sunt acum șase... nu cinci luni... Da, era în Octombrie. Nu voiam să mai trăesc. Totul era sfârșit pentru mine... Și iată! Totul începe... (*reculegându-se*). Totul reîncepe... Sărmanul Hector! Scumpul Horace!...

SOPHIE

Toți eroii antici...

LODOISKA

Taci, te rog!... Mi se pare că e acelaș... Nu-ți dau voie să-ți bați joc.

SOPHIE

Nu-mi bat joc...

LODOISKA

Sunt foarte sigură că Hector se bucură cu mine împreună... D-ta surâzi?

SOPHIE

D-ta de asemeni.

LODOISKA

Nu, ba da. Ah! bună și frumoasă, cum ne place să ne mințim! Am atâta nevoie de a mă bucura, că vreau să se bucure și el. Știu bine că el nu mai simte nimic. Dar eu, eu care simt, n'am dreptate, spune, îi fac eu vre-un rău dacă vreau să mă bucur de puținul ce mai am de trăit? Crezi că s'ar supăra pe mine? Nu, nu, el trebuie să fie fericit de ceiace mă ferește pe mine. Nu-i așa? Fiindcă el mă iubea!... Și apoi fiindcă el e mort! Bietul Hector!... Ah! să trăești, e bine să trăești!

SOPHIE

E a trăi și a trăi. A trăi, pentru tine, e a iubi.

LODOISKA

(În dialogul afectuos al celor două femei, e puțină ironie din partea Lodoiskăi, când admiră înțelepciunea Sophiei și din partea Sophiei puțină nerăbdare binevoitoare, primind aceste elogii)

Nu este viață decât iubind... Mai zâmbești încă. Înțeleaptă prietenă, da, d-ta ești deasupra slăbiciunilor noastre. D-ta ai o viață frumoasă, cu totul limpede, cu totul liniștită. Ai știut să o păstrezi la adăpostul vijeliilor sociale și turburărilor inimei. Ești o privilegiată. Te bucuri de o căsătorie fără nori, pe care n'au atins-o nici odată nebuniile pasiunii, — senină, aproape filială — cu un om înțelept — ca și D-ta — ilustru, respectabil, cu care ești unită din copilărie cu legături de o pioasă iubire. Un cer inalterabil. Ah! cât îl admir!

SOPHIE *(surâzătoare)*

Dar nu l-ai schimba cu unul din norii d-tale.

LODOISKA

Cu Horace al meu? Nu, nu! Nu-l schimb. Fiecare cu norocul său. Dar al d-tale e mai frumos.

SOPHIE

E ca acele femei frumoase, pe care toată lumea le admiră. Dar de iubit, altele sunt iubite.

LODOISKA

Taci te rog! Ași dori să fiu în locul D-tale... Dar numai D-ta poți fi...

SOPHIE *(surâzătoare)*

Tochmai ce voiam să spun!

LODOISKA
(*care n'a ascultat*)

...prietena, confidenta și chiar inspiratoarea marelui om, care a fost prietenul lui Voltaire și astăzi al lui Carnot.

DENYS
(*Care tocmai intră și aude ultima replică*)

...care a fost sfetnicul Enciclopediei și astăzi al Marelui Comitet. Da, e privilegiul unic al unui spirit universal... Om de știință, filantrop, filozof, membru al Academiei și al Convențiunii... O glorie întemeiată sub penultimul rege, care cu tărie a supraviețuit căderii regilor, care a văzut trecând regimurile, impunându-se tuturor și se menține neclintit în mijlocul partidelor furioase care se sfâșie.

SOPHIE

Prieteni, voi nu știți pe ce baze șubrede se sprijină această siguranță.

DENYS

Noi știm în orice caz că nu este egoistă. De câte ori creditul lui Jérôme Courvoisier n'a fost întrebuințat pentru noi, uneori ușurându-ne de o parte din mizeria noastră, alteori în ceasuri de retrășițe acoperind cu protecția sa prietenii amenințați.

LODOISKA

Și noi știm bine cui datorăm această protecție. Înțeleptei tovarășe.

DENYS

Sofia, bine denumită.

LODOISKA

Zeița „Liniștei“.

DENYS

Aceea care are toată puterea asupra lui.

LODOISKA

De care ne-am folosit!

DENYS

Cum era să nu o folosim? Jérôme Courvoisier a rămas în aceste timpuri nebunești, singurul care mai îndeplinește un rol moderator, pe lângă acei stăpâni ai vieții și ai morții.

SOPHIE

Vai! Acest rol e slab și ajunge din ce în ce mai slab.

LODOISKA

(cu o înfăpătură invidioasă)

Ori ce s'ar întâmpla, cel puțin D-ta ești la adăpost; nimic nu te poate atinge.

CHLORIS

(întorcându-se cu Horace. Ea a uitat cu totul supărarea de adineaori)

O! nenorociții! nenorociții!

SOPHIE

Dar ce e?

CHLORIS

Ce am aflat acum.

(Întinde un ziar Sophiei)

SOPHIE

Iar una din foile astea îngrozitoare. Nu. N'ar trebui să mai citim!

LODOISKA

Linișteo, noi nu avem ca D-ta înțelepciunea de a nu citi. Știm că ne face rău. Tocmai de asta o facem.

(A luat ziarul)

CHLORIS

Nu, ascultați! E prea groaznic! Pétion, Buzot, Vallée...

SOPHIE

(inspăimântată dar cu o voce stăpânită)

Vallée!...

(Ea s'a ridicat de pe scaun. Nici unul dintre ceilalți nu dă atenție la mișcarea și țipătul ei. Ei sunt grupați în jurul Lodoiskăi, care ține ziarul)

CHLORIS

Pe drumul dinspre Bordeaux, i-au găsit morți, mâncați pe jumătate de lupi...

(In turburarea generală, nimeni nu observă turburarea Sophiei, care cade pe scaun, fără nici un gest, fără nici un cuvânt. Iși acoperă fața cu amândouă mâinele și nu se mai mișcă).

HORACE

(Rezumă lectura ce au făcut-o Lodoiska, Chloris, Denys aplecați cu lăcomie împreună cu el asupra ziarului).

De luni de zile îi urmăreau. Căinii trimiși pe urma lor au dus la o văgăună, într'o carieră părăsită. A fost recunoscut Petion cu pânțele deschis și intestinele afară.

DENYS

Fostul rege al Parisului, primarul nostru, președintele slăvit al Adunării...

LODOISKA, *(citind)*

Celalt... cu fața mâncată... O! vai!...

(Ea trece ziarul celorlalți)

HORACE *(continuând)*

...nasul, buzele smulse... Stăteau la îndoială. S'a zis: e Buzot... dar, după hârtiile aflate asupra lui, s'a văzut: e Vallée.

CHLORIS

Nenorocitul!

DENYS

Nu-i plângeți prea mult! Ei au găsit mijlocul să scape de ghilotină, unde au urcat săptămâna trecută Barbaroux și Guadet prietenii lor.

LODOISKA

Da... dar ce trebuie să fi suferit înainte!

HORACE

La urma urmei, tot una e...

DENYS

Trebuia să sfârșească așa... Răsvrătirea asta nesocotită...

CHLORIS

Altă dată îi aprobai.

DENYS

Niciodată!

CHLORIS

Te-am auzit spunând...

DENYS

Niciodată!

CHLORIS

Ii admirai pe toți.

LODOISKA

Tăcere fetițo!

*(O scurtă tăcere)*DENYS, *(tușind)*

Au înșelat pe toată lumea. Erau socotiți mai tari.
De ce să se răsvrătească când sunt cei mai slabi?

*(Tăcere, Sophia și-a descoperit fața și rămâne nemișcată
în jilțul ei privind înainte, cu emoție năbușită, cu un surâs
mașinal și înghețat).*

CHLORIS

Bietul Vallée! Nu avea încă treizeci de ani!

LODOISKA

Am dansat cu el în primăvara anului trecut... El
era și unul din prietenii d-tale Sofio...

*(Sophia nu răspunde și nici nu se mișcă. Lodoiska prea
excitată, ca să poată observa, continuă)*

LODOISKA

Un dansator atât de încântător!

CHLORIS

Și ce frumos spunea versurile d-lui Florian!

LODOISKA

Era și viteaz. Il văd în capul batalionului de fe-

derați, defilând cu părul în vânt, după asaltul dat la castelul Tuileries.

CHLORIS

Era o sărbătoare să te duci să-l auzi vorbind la tribuna Adunării.

HORACE

Era sarcastic și violent. Avea cuvinte de o răutate cruntă, care făcea pe Robespierre să clipească de ură în dosul ochelarilor lui. Când apostrofa pe vre-unul dintre inamicii lui, tribunele și sala cloco-teau de râs și urlau de-o dată.

LODOISKA

Eu, priveam buzele lui.

HORACE

Lodoiska, sunt gelos.

DENYS

Gelos? De buzele lui smulse?

LODOISKA

O! ce grozăvie! dar de ce, de ce s'a dus să se ardă la focul politicei.

HORACE

Fiecare are ambițiunea lui...

LODOISKA

Nu e mai bine a iubi?

HORACE

E vorba să salvezi patria.

LODOISKA

Voesc să mă salvez pe mine mai întâi!... Trebuie să salvezi ce iubești.

DENYS

Mai întâi, fiecare să se salveze pe el...

(Ei se miră)

Da, vă mirați! Veți vedea tinerilor când veți fi de vârsta mea!... Ambițiunea și iubirea, e frumos, dar astea se duc. Ceeace rămâne până la sfârșit, ești tu însuși, și a te păstra e un lucru sfânt.

HORACE

Da, să reușești să trăești, în zilele noastre a ajuns un meșteșug greu. Să-l învățăm noi ceștialalți nu vom avea timp.

CHLORIS

Dar vreau, eu, să învăț, eu vreau! *(către Denys)* Descoperă-mi taina...

DENYS

Să fii nepăsătoare. Să alegi copila mea, între a muri și a vedea murind.

CHLORIS

Nu vreau să mor.

(Micul grup: Chloris, Denys, Horace s'a îndepărtat, vorbind și răsând deja! Rămâne lângă Sophia numai Lodoiska. Amândouă femeile sunt în colțul salonului ferite de privirile din grădină între biurou și rampă).

LODOISKA

Sofia cea tăcută, ne lași să vorbim, să vorbim, să

ne frământăm. Și D-ta stai colea spectatoare binevoitoare și cam străină, nemișcată, cu coatele ca pe balcon. D-tale, privind turburările noastre, de departe, cu frumoșii ochi cenușii și surâsul mut. Cât ești de liniștită, liniștită!

SOPHIE

(Fără a se mișca, fără a ridica vocea)

Da, liniștea, liniștea durerii fără de sfârșit.

LODOISKA *(cuprinsă de mirare)*

Sofia!

(Tăcere)

Ce spui?

(Tăcere)

Ce-ai spus?

(Sophia nu răspunde, nu face nici o mișcare, dar Lodoiska care se apleacă să o privească cu băgare de seamă are o pornire bruscă spre ea)

LODOISKA

Draga mea, plângi!

(Sophia își pune mâna pe gură ca Lodoiska să tacă)

(Tăcere)

(Sophia își caută batista să-și șteargă lacrimile. Lodoiska o ia pe a ei și cu dragoste șterge ochii Sophiei)

LODOISKA

Ești mâhnită? D-ta care pari tuturor imaginea fericirii!... Ai totul. Toate bunurile: iubirea, renumele, puterea și credința în această revoluție la care soțul D-tale și D-ta ați contribuit să o faceți...

SOPHIE (*concentrată*)

N'am nimic.

LODOISKA

Nu, nu, nu te cred!

(*Sophia îi face semn să tacă. Denys Bayot se apropie*).

DENYS

Jerôme nu trebuie să se întoarcă acum dela Adu-nare?

SOPHIE

(*reia tonul convorbirei*)

Nu se poate prevedea niciodată cât ține ședința. L'am așteptat uneori, toată noaptea până 'n zori.

DENYS

Cu toate astea, azi nu pare că evenimente grave...

SOPHIE

In ziua de azi cine poate spune cu o oră înainte ce va fi?

(*In stradă după zidul grădinii se aude trecând un alai, muzică, fluerașe și tobe, marș în 6/8, huriit de căruțe, cai care galopează, țipete de mulțime*).

CHLORIS

Ce mai este?

HORACE

E noul transport ce-l duc la ghilotină.

(*Face semn de tăiat capul*)

CHLORIS

(astupându-și urechile)

Nu vreau să ascult...

(Iși ia mâinele dela urechi și fuge spre grădină).

Horace, hai să-i vedem!

(Iese cu Horace)

DENYS

Dar acum pe aici trece căruța?

SOPHIE

Da, strada Florentin s'a desfundat zilele astea.

(Denys de curiozitate iese după ceilalți doi)

LODOISKA

(rămasă singură lângă Sophia)

Sofio nu te cred! Mi-ai spus adineaori...

SOPHIE

Să lăsăm!

LODOISKA

Nu, nu, te rog! socotește-mă prietenă!

(Sophia îi arată ușa dinspre grădină)

LODOISKA

Da, zgomotul acesta odios...

(Aleargă să închidă ușa și se întoarce. Se aude încă dar năbușit, marșul săltăreț și strigătele).

LODOISKA

Spune-mi, spune-mi... *(îi ia mâinele și le sărută)*

Sofio ești nedreaptă. N'ai avut partea D-tale frumoasă de fericire? Nimic n'a venit să turbure căsătoria D-tale, iubirea D-tale.

SOPHIE *(cu amărăciune)*

Iubirea mea? Nimeni nu m'a iubit. Am adus tinerețea, puterea mea de nădejde, nevoia de a mă da unui om pe care-l respectam, pe care-l respect, pe care-l admir... Ce-a făcut el din mine? M-a sacrificat credinței lui.

LODOISKA

Nu crezi și tu în ea?

SOPHIE

A! Ce-mi pasă de credința lor? Dacă țineam la ea, dacă credeam că țin la ea, era pentru că ei o iubeau, și eu pe ei îi iubeam, iubind credința lor... Ce-a făcut ea din ei și din mine?

LODOISKA

(care caută să înțeleagă)

Ei, zici?

SOPHIE *(cu aprindere)*

Zic că această credință o urăsc... Ascultă!...

(Cu toată ușa închisă, care înăbușe zgomotul, se aude o izbucnire de râsuri violente. Apoi zgomotul se micșorează, tăcerea recade și Sophia cu o ură concentrată urmează cu jumătate voce):

SOPHIE

Urăsc toate aceste credinți închipuite, halucinate, cărora se dedau oamenii cum se dedau unui viciu, care le ruinează viața. Viața, e coala lângă noi,

cu totul simplă și atât de dulce! Nu trebuie decât să te pleci ca s'o culegi. Și ei nu mai sunt în stare să o guste. Credița lor e o manie, o otravă care-i afundă într'o tâmpenie furioasă și ucigătoare. Pentru dânsa m'au sacrificat... A! și asta n'ar fi nimic încă!

LODOISKA

(Cu privirile așintite la buzele Sophiei)

Atunci ce?

SOPHIE

S'au sacrificat ei înșiși.

LODOISKA

Cum! bărbatul D-tale?

SOPHIE

Nu, nu el.

LODOISKA

Dar atunci cine?

SOPHIE

(Ca și cu părere de rău, covârșită de pasiune)

Ai auzit... chiar adineaori... Acei nenorociți, acei proscriși.

LODOISKA, *(năbușind un strigăt)*

E Vallée!

(Sophia se scoală să scape de răspuns. În acest moment ușa grădinei se deschide și Chloris intrând în goană strigă:)

CHLORIS

A! ghiciți, ghiciți, pe cine am văzut în car!

(Sophia se întoarce și Lodoiska cu o mișcare depărtează pe Chloris).

CHLORIS, (*foarte însuflețită*)

Nu! Ghiciți, ghiciți, cui îi tae acum gâtul!... Rațiunei, Rațiunea lor, Rațiunea sfântului Eustațiu,... mititica ceea grasă, blondă, căreia îi celebrau liturgia... Am recunoscut-o bine... Rațiunea, Rațiunea..

DENYS, (*filosofic*)

Copila mea, rațiunea de mult a spălat putina.

CHLORIS

O! Taci odată cu vorbele D-tale urâte!

(*Ei continuă să vorbească în fundul salonului, la stânga, lângă ușa ce dă în grădină, ca și cum ar fi avut sentimentul că turburau convorbirea între Sophia și Lodoiska. Acestea s'au retras în colțul opus al salonului, la dreapta, lângă rampă, la adăpostul pianului care le ascunde vederea spre ușa din dreapta spre scări. Dar ele stau pe scaune în fața oglinzii de pe peretele din stânga, unde se reflectează ușa aceasta*).

LODOISKA

(*a reluat mâinele Sophiei și nu le dă drumul cu toate sforțările Sophiei de a se libera. Cu vocea scoborâtă și tremurătoare*).

E Vallée?... Sofio, spune-mi, e Vallée?

SOPHIE

(*tot stând cu mâinele cuprinse, întoarce capul cu durere*)

Ah! nu mă mai străpunge cu numele lui!

LODOISKA

(*dând drumul mâinilor Sophiei și pătrunsă de milă*)

O! sărmana mea iubită! Mi-ași fi putut închipui?... Cum te plâng! E îngrozitor!... Și noi care adineaori îți răsucream, fără să știm, cuțitul în inimă! Iartă-mă, iartă-mă! Dar cine putea bănuși?... Da, observasem foarte bine odinioară prietenia voastră.

SOPHIE

(cu vocea scoborîtă și pasionată)

Il iubeam. El mă iubea. Era toată viața mea. Și eram toată viața lui... O credeam cel puțin. Dar nu era adevărat, deoarece s'a dus să moară pentru această nenorocită credință... Ah! dacă s'a sacrificat el acestei credinți, nu eu l'am sacrificat, nu m'am sacrificat și eu unei credințe?

LODOISKA

Care altă credință Sofio?

SOPHIA, *(cu ciudă)*

Acea cinste în căsnicie, pe care totdeauna am păzit-o.

LODOISKA

Sofio, spune-mi tot!... N'ați fost amanți?

SOPHIE

(cu o exaltare crescândă)

Nu. Și tocmai aceasta mă desnădăjduște astăzi. În zadar el mă rugă, și inima mea în zadar stăruia să-i cedez. Gândul lui Jerôme și al jurământului dat, această superstiție a credinței, care e mai mult un obicei decât o rațiune a inimei, cea ce numește virtute, acestui idol fără ochi, i-am sacrificat totul, tot ce iubeam pe lume. Și acum el e mort. Și acum l-am pierdut. Și la ce au folosit acestea? La ce?

(Acum Lodoiska caută să liniștească pe Sophia, a cărei voce s'a ridicat puțin câte puțin, cu accente de durere pasionată. Ea îi face semn să bage de seamă. Dar restul societății care e prinsă într'o convorbire insuflețită, pare a nu băga nimic de seamă.)

Sophia a tăcut. Lodoiska îi vorbește cu vocea înecată. Nu se mai aud decât vocele și râsul micului grup al celor trei prieteni, în picioare în unghiul stâng al salonului, către fereastra dinspre grădină.)

SCENA II-a

(Deodată se face o liniște de moarte. Ușa dela scări se deschide, în fața celor trei prieteni (Denys, Horace și Chloris). Sofia și Lodoiska care sunt cu spatele și pe care le ascunde pianul, nu văd nimic din cele ce se petrec.

Un om a intrat. Cu îmbrăcămintea de om din popor, jacobină, cu cocarda la bonetă. Plin de noroi, cu înfățișarea violentă și zdrobită de oboseală. Un om tânăr, slab, de statură voinică, cu ochi arzători. Pare urmărit de cineva. A deschis cu repeziciune ușa, și odată intrat, cu aceeași repeziciune a închis-o, dar fără zgomot, spionând liniștea de pe scări. Apoi se întoarce, rezemat cu spatele de ușe, cu fața spre micul grup, care l'a văzut intrând. Toți sunt cuprinși de groază. Fac o mișcare de spaimă, dar sunt prea turburați, să poată pronunța un cuvânt.

În acest moment, Sofia și Lodoiska sunt lovite de tăcere. Lodoiska întorcându-se către grupul din stânga vede fără să înțeleagă, fețele înspăimântate. Sofia fără voie, îndreptându-și privirile spre oglinda cea mare, de deasupra căminului, zărește acolo imaginea reflectată a omului rezemat de ușă. Se ridică cu un șipăt care nu e băgat în seamă în uimirea generală. Căci în același moment...)

DENYS, HORACE, CHLORIS

(dau un șipăt)

Vallée!

VALLÉE

(care nu se aștepta să-i vadă împreună)

Denis Bayot... Bouchet... Chloris... prietenii mei..

(Vocea sa e răgușită de oboseală și emoție. Se duce repede la ei, le întinde mâna pe care ei o iau cu turburare. Dar deja ochii lui caută pe după ei, în jurul lor, în salon, pe aceea pe care n'a văzut-o de loc. Și deodată, o vede. Restul nu mai există. Sophia în picioare, cu amândouă mâinele rezemată pe spate de pian, îl privește cu ochii mari de emoție, de spaimă și de fericire. Ei nu se mai gândesc la ceilalți. Vallée se repede către ea, întinzându-i brațele. Și ea vine către el).

VALLÉE

Sofio!

SOPHIE

Trăești!

(El se aruncă la picioarele ei, îi strânge picioarele, îi sărută genunchii peste rochie, îi sărută picioarele; și apoi îndreptându-se el apasă îngenunchiat, obrazul lui, ochii, gura, pe corpul iubitei. Ea nu se apără. Ea desmeardă cu mâinele fața iubitului).

VALLÉE

E ea! Am regăsit-o!... O am, e a mea, o am!

SOPHIE

(fără a se desface, îi ia capul, se apleacă pe fața lui, și-i suflă, cu jumătate voce și cu dragoste)

Ridică-te!

(Vallée se ridică cu ochii ținți la Sophia. Dar abia ridicat se clatină; Sophia îl sprijină).

SOPHIE

Are să cadă!... Horace! Lodoiska!... Dragul meu

sprijină-te de mine!... Ce ai? Sprijină-te bine! Vino Aci... în fotoliul acesta...

(Ea îl conduce la un fotoliu în colțul salonului în stânga, lângă rampă. Vallée stă jos cu fața spre public, cu spatele întors spre fundul scenei. Nici el nici Sophia aplecată deasupra lui nu poate să vadă ce se petrece la spatele lor: Denys Bayot, cel dintâi pleacă pe furiș, urmat în grabă de Chloris, apoi de Horace Bouchet, care din ușa ce dă pe scări face semne Lodoiskăi să-i urmeze. Lodoiska nehotărîtă și mișcată privește când pe Vallée rezemat de Sophia, când pe Horace. Ea se hotărăște în sfârșit și traversează salonul să-și ia șalul de pe un scaun din fundul scenei la stânga. Toate acestea în timpul destul de scurt în care Sophia conduce pe Vallée și-l așează în fotoliu).

SOPHIE

(Urmează să vorbească cu Vallée fără a privi în spatele ei)

...Mori de oboseală... Intinde-te... N'ai mâncat?... Chloris, Lodoiska! Ajutați-mă... Dragii mei aduceți cafea... Colo, luați de pe masă o ceașcă...

(Se miră de tăcere și se întoarce)

Unde sunteți?... Dragii mei!...

VALLÉE

(Nemișcat așezat în fotoliu, fără să vadă ce se petrece, nu-i e greu să înțeleagă)

Nu știi că sunt periculos pentru toți care se apropie de mine?

(Lodoiska singură dintre cei patru prieteni — întârziată în căutarea șalului său, care a făcut-o să străbată de două ori salonul, se află încă în pragul ușei când Sophia se întoarce și o zărește).

SOPHIE (indignată)

Lodoiska!...

(Lodoiska mișcată și rușinată la chemarea ei se oprește, se întoarce, șovăie, vine câțiva pași către Sophia, care lăsând

pe Vallée înaintează către ea. Ea zice, îi șoptește cu turburare:)

LODOISKA

(repede și aproape încet)

Iartă-mă... Iartă-mă, e mișelesc, o știu... dar astăzi... astăzi mai cu seamă vreau să trăesc.

(Abia se aude ultimul cuvânt. Ea ese în grabă. Sophia o clipă copleșită, își revine în sine, se duce să ia de pe masă o ceașcă, toarnă cafea într'nsa și o aduce lui Vallée cu pușină pâine).

VALLÉE

(n'a făcut nici o mișcare)

Admiră puterea mea! Unde intru eu, intră groaza. Acest mizerabil (se arată pe el) care nu se mai poate ține pe picioare, fuge și e izgonit. Iată cinci luni decând rătăcesc prin toată Franța, gonit din toate casele. Eram în Dordogne șapte proscriși: Pétion, Barbaroux, Buzot, Guadet, Salle, Valady, Am bătut la ușile a treizeci de prieteni. Nici unul nu ne-a deschis. Târam după noi umbra ghilotinei. Intr'atât îi apucau groaza când ne vedeau, pe noi și pe ea, că unul la care intrasem prin surprindere, a voit să ne omoare, și nefiind mai puternic, ne-a amenințat că se omoară el dacă mai stăm!

(Râde sălbatec și cu amărăciune)

Intr'o noapte, umblam pe o ploaie torențială în câmpurile arate. Am fost siliți să părăsim carierile unde ne adăpostisem. Prezența noastră fusese denunțată. O ultimă nădejde ne îndemna să ne ducem la o familie, prietenă de mult cu a mea: am salvat, ca avocat, onoarea unuia de ai lor, într'un proces criminal.

Noapte neagră. Ne rătăcim. Ne infundam până la coapse în pământul muiat. Imi scrinteam încheieturile. După șase ore de drum ajungem sfârșiți. Batem. O jumătate de ceas de așteptare. În ploaie și vânt, ne clănțaneau dinții. Ușa se întredeschide.

Imi spun numele. Ușa se închide. O altă jumătate de oră. Am fost cuprins de un fior și pierdui cunoștința. După o oră de chibzuire mi se răspunde cu spaimă, că nu ne poate primi. Stăteam întins în noroiul drumului. Prin gaura cheii, tovarășii strigară: „Numai pentru un ceas un acoperiș unde să ne adăpostim“! Răspunsul fu: „Nu“! — „Cel puțin un pahar de apă și puțin oțet“! — „Nu“!... Ne-am reluat fuga... Blestemat fie omul!

(Sophia în picioare lângă Vallée înghețată de o milă sfășiitoare, îl ascultă. Vallée care a povestit acestea cu o voce întunecată, întretăiată de izbucniri de furie sau de dispreț stăpânit, cu capul îngreuiat, privind cu o căutătură întunecată pardoseala la picioarele sale, se întoarce răstit către Sophia și o întreabă cu un accent răgușit și pătimaș:)

Și D-ta, D-ta nu mă alungi?

SOPHIE

(Aplecată spre el îi întinde cu duioșie ceașca)

Bietul meu prieten, ia! Ești istovit.

VALLÉE

(fără să ia ceașca, cu acelaș ton aspru)

Aduc moartea. Gonește-mă odată!

SOPHIE

(îi duce ceașca la buze și i-o ține câtă vreme el bea.)

Bea!

(El bea cu lăcomie și vrea să vorbească în urmă)

Nu vorbi!... Mănâncă!... Mai întâi liniștește-te.

(Câteva momente de tăcere, în care timp Sophia se îngrijește să-l servească îl privește mâncând, ca o mamă iubitoare. Vallée îi ia o mână, i-o sărută prelung. Ea nu caută să și-o retragă surâde trist și cu duioșie.)

SOPHIE

(După un moment, pune mâna pe capul lui Vallée)

Cum ai venit? Cum ai putut ajunge până aici?

VALLÉE

Așează-te în fața mea, dacă vrei să am puterea să-ți răspund! Să te văd!... Mai aproape... Aici, stai jos!...

(O așează pe scaun în fața lui aproape de tot și-i ține mâinele în tot timpul povestirii.)

O, Dumnezeu! Este ea!... nu mai e imaginea abstractă, care de atâtea luni plutește înaintea pașilor mei... Este ea, o am, simt în palma mea, palma mânilor ei, vârful degetelor ei, căldura cărnii ei, care se topește cu a mea... Nu, nu mi le lua! Nu mă lăsa să cad iarăși în bezna întunericului de unde am ieșit! Ține-mă în mâinele D-tale! Ele m'au scăpat.

SOPHIE

Să dea Dumnezeu să aibă ele această putere!...
 Dragul meu povestește! Să profităm de fiecare clipă. Cum ai scăpat?

VALLÉE

În clipele despre care ți-am vorbit, când lașitatea selbatecă a prietenilor ne tăgăduia dreptul la un strop de apă, care nu i-ai refuza-o nici unui câine rănit care te imploră, culmea disperării însăși ne-a îmbărbătat. Indignarea mi-a redat conștiința și forța. M'am ridicat strigând: „Să fugim, să fugim de oameni, să fugim în mormânt! Dar să ne mai ascundem încă în fața mârșavei spețe, nu! Drept înainte! Să trecem peste trupul lor, sau să murim! Alt mijloc nu-i!“ Ne-am întors în drumul mare. Și acolo la lumina palidă a dimineții, în ploaie, mi-am îmbrățișat prietenii, am împărțit cu ei cele câteva asigurate, m'am ușurat de legătura de lingerie și vestiminte, de tot ce ar fi putut să mă îngreuiereze în călătoria mea: căci mă hotărâsem să viu la Paris. Prietenii mei mă socotiră nebun; dar nimic n'a zdruncinat hotărârea mea; și ei n'au mai încercat.

Căci ce să mai cruți, când ai pierdut tot? Nu mai era vorba de trăit. Era vorba să te revăd.

SOPHIE (*mișcată*)

Pe mine?

VALLÉE

Pe D-ta. Tot ce iubesc. Pe D-ta... Și o știi bine! Zadarnic să mai jucăm comedia societății. Nu mai e societate. Nu mai e nimic decât D-ta. D-ta și eu... Pe drumul acela mare, galben noroios, care se prelungea drept înainte și fumegând de ceață, imaginea acelei femei — D-ta — apărea ca un fulger. Și atunci ardeam ca un mănunchi de viță. Restul dispărea. Un singur gând: înainte de vecinul Neant să o revăd!... Inghițitură de vin fierbinte... Mă îmbăta. Inghetăt, muiat de ploaie, și dârdâind de friguri, picioarele umflăte și cu un minut înainte abia putând pune talpa piciorului pe pământ, am fost deodată ridicat, împins înainte și cât de grea îmi era povara trupului meu, l-am luat pe umeri să ți-l aduc. Mă gândeam: „Dacă ași cădea, să știe cel puțin c’aveam căzând fața îndreptată către ea! Eram aproape de Ribérac. Prevăzut cu un pașaport fals, la care lipsea viza districtului; și ca să ajung aici, aveam în drumul meu, mai mult de douăzeci de capitale de district și de departament. Noroc că țărani nu știu să citească. Am ticluit eu singur viza și iscăliturile. Trebuia să potrivească să nu dorm decât în sate și să nu străbat orașele decât înșelând atenția corporilor de gardă postate la intrare. Că am trecut, nu mi-o mai pot explica. Dacă am fost cu sânge rece, nu cred că ași mai putea fi. Dar credința mă purta. Fiecare pas pe drum, fiecare barieră trecută, fiecare pericol învins, mă apropia de ea, — de ea — de D-ta!...

Durerea mă cuprinsese din nou. Aveam dureri adânci. Eram scaldat în nădușeală din cauza sforțărilor ce le puneam în mers. Când mă oprea să-mi

cerceteze hârtille, arătam piciorul umflat, ca un rănit dela Vendée. In fiecare oraş aflam de supliciul sau moartea unuia dintre tovarăşii mei. Noaptea mă culcam îmbrăcat, cu două pistoale în buzunar, şi într'o bucată de mânăşă, ascunse la piele, pilule de opium. Nu m'ar fi avut viu!... Mă sculam dimineata, mai istovit ca în ajun. Mergeam tot mai repede. Ca acel care, urmărit, aude noaptea, din spate, paşii care sună pe pământul îngheţat. Suflul morţii era pe urma mea. O simt. Ea mă urmăreşte. Şi îmi vei zice, această moarte, trebuia să mă gândesc că o călăuzesc spre D-ta?... M'am gândit... Un amant cavalier, decât să puie în primejdie pe aceea pe care o iubeste, ar fi renunţat de a o vedea... Eu, nu! Iubirea mea e mai puternică decât grija de viaţa D-tale. Să te pierd, să mă pierd, fie!... Dar nu înainte de a te revedea. Să te revăd precum te văd. Să-ţi spun că te iubesc...

(El îi ţine mâinele, îi vorbeşte gură în gură)

SOPHIE

(Fără nici o mişcare de a se depărta, amândoi ameţiţi)

Şi apoi?

(El tace ca şi cum n'ar fi înţeles. Ea reia)

Şi apoi ce o să se întâmple cu D-ta?

VALLÉE

Nu m'am gândit mai departe.

(Işi dau drumul mâinilor şi tac, sufocaţi de furtuna din sufletele lor... Sophia se depărtează brusc, se ridică, se rezimă în spatele pianului, aşteaptă să se liniştească bătăile inimii. In faţa ei Vallée stând jos, aplecat cu ochii ţintă în pământ, cu o privire aspră, în care violenţa se stăpâneşte, nu s'a clintit.)

SOPHIE

(se stăpâneşte şi venind spre Vallée, zice:)

Prietenul meu, scumpul meu prieten, îţi mulţumesc.

VALLÉE

(ridicând capul cu furie)

Nu mulțumirea D-tale o voesc!

SOPHIE

(după o pauză scurtă)

Tremur când mă gândesc că ești în acest oraș, în această casă, unde trec atâtea oameni care ar putea să te recunoască.

VALLÉE

Acum ce-mi mai pasă?

SOPHIE

Dar îmi pasă mie! D-ta ai venit aici să te pui la adăpostul meu. Trebuie, voesc să te scap.

VALLÉE

Nu este scăpare, nu mai este adăpost pe pământ pentru omul care a voit să elibereze pe oameni.

SOPHIE

Trebuie să te îndrepti spre graniță. Trebuie să te păstrezi pentru timpuri mai bune. Vor avea nevoie de D-ta: cauza D-tale, patria D-tale...

VALLÉE

Eu nu mai am nevoie de ele. N'am nevoie decât de D-ta.

SOPHIE

Vallée, te rog! Nu-ți sacrifică viața! Să căutăm unde să te ascundem și cum ai putea fugi?

VALLÉE

Să fug! Îți închipui că am să mă apuc din nou

să fug? Crezi că pot să iau dela capăt primejdia prin care am trecut? Cinci luni de agonie! Rațiunea și forțele omenești nu ar fi de ajuns. Nu se poate fără o credință ca aceea care mă iluminează când veneam spre D-ta. Ce m'ar susține depărtându-mă de D-ta?

SOPHIE (*cu pasiune*)

De mine!

VALLÉE

De D-ta!

SOPHIE

De mine!... Iubirea mea!

VALLÉE (*ridicându-se*)

Iubirea ta?

SOPHIE

Eu n'ași mai putea trăi dacă D-ta n'ai mai trăi!

VALLÉE

Tu mă iubești deci! Tu mă iubești!

SOPHIE

O știi aceasta. De ce m'ai silit să ți-o spun?

VALLÉE

Tu ai spus-o! Mai spune-o încă!

SOPHIE

Nu trebuie.

VALLÉE

Trebuie. Mai spune-o încă!

SOPHIE

Te iubesc!

(Se strâng în brațe)

VALLÉE

Buzele tale! Ah! să-mi potolesc setea la isvorul lor!... Stai! Nu te îndepărta! Nu te scârbi de mine! Iartă-mi mizeria, hainele murdare, mâinele, picioarele pline de noroi, corpul meu care miroase a sudoare și a praf! Mi-e rușine!

SOPHIE

Te iubesc, iubesc mizeria ta, iubesc până și praful depe mâinele tale și noroiul depe picioarele tale!

(Ea se apleacă să-i sărute mâinele și hainele)

VALLÉE

(O reține, îi ridică capul cu mâinele, își adâncește ochii în ochii Sophiei care-și uită de ea atârnată de privirea lui. După o tăcere pasionată:)

Ah! cât e de frumoasă viața!... Voi trăi acum. O voesc. Nu mă vor avea. Dacă am putut când eram singur să străbat o lume de inamici, ce n'am să înfrunt acum când te iau cu mine!... Ascultă, ce vom face!... Îți este ușor să-mi procuri un pașaport fals și un costum de travestit, o carmagnolă de iacobin. Iau diligența care duce dela Paris la Dôle. De acolo mă duc pe jos; cunosc drumurile care prin platourile înalte duc la graniță. Înainte de a o trece, găsesc pentru câteva zile un adăpost într'o colibă de pădurar. După o săptămână fugi din Paris și vii să mă ajungi în adăpostul pe care ți-l voi desemna. Cinci sau șase leghe cu piciorul. Drumurile sunt acoperite cu zăpadă. Dar tu nu te temi de mers. Vom urca împreună coastele munților

Jura. De pe creastă vedem pământul liber al Elveției. Câteva ore încă și suntem scăpați.

SOPHIE

(furiată de torentul acestei voințe, dar încercând să se re-culeagă).

Noi? Eu?... Eu să te urmez?

VALLÉE

De vreme ce tu ești a mea!

SOPHIE *(gemând)*

Nu pot! Nu pot!

VALLÉE

Dacă vrei, poți.

SOPHIE

Nu pot!

VALLÉE

Cine te ține?

SOPHIE

Datoria mea.

VALLÉE *(cu amărăciune)*

Datoria! În această lume îngrozitoare, acest cuvânt nu servește decât a ucide. În numele ei marele Hypocrit, vicelanul din Arras sugrumă pe rivalii săi și lașitatea prietenilor dă pe mâna călăilor pe prietenii lor. Datoria! Ce abuz nebun am făcut noi toți de acest cuvânt mincinos!.. Privește-mă în față! Singurul adevăr, este aici, în ochii noștri. Tu și eu.

SOPHIE

Văd și pe bărbatul meu. El e în vârstă, mă iubește, are încredere în mine. Ași fi vinovată dacă l-ași părăsi.

VALLÉE

Vinovată ai fost fiindcă l-ai luat de bărbat. E o crimă să legi corpuri tinere de cele bătrâne. I-ai dat prea mult. Mi-e ciudă de egoismul lui de a fi primit. Haide, nu-l plânge. El poate trăi fără tine. El are știința lui, gloria lui, trufia lui și prietenia tiranilor. Ce ești tu în viața lui mai mult decât un fruct pe care nici măcar nu-l mai poate culege?

SOPHIE

M'am dat lui, m'am dat cu voia mea. Pot să mă iau acum înapoi fără să mă disprețesc?

VALLÉE

Disprețuește-te! Intr'un ceas ca acesta, ce valoarează disprețul? In jurul nostru totul moare, totul este distrus, toate legăturile și legile care mențin neau societatea oamenilor, respectul de nenorocire, buna credință, bunătatea, totul. Intre ruine, singură iubirea mai licărește. Și tot restul e noapte.

SOPHIE

(cu amândouă mâinele pe sâni, cu jumătate voce, arzând de un extaz interior.)

O! lumină!

VALLÉE

(o cuprinde în brațe)

Mă vei urma?

(Sophia fără să privească pe Vallée, stă în aceeași poză extatică fără a răspunde.)

VALLÉE (poruncitor)

Răspunde!... Mă urmezi?

(Sofia întoarce încet către Vallée, fața ei luminată de iubire, mâinile împreunate ating cu vârful degetelor buzele întredeschise gata de a răspunde. Deodată se smucește, ascultă și zice grăbit):

SOPHIE

Vine. Se suie pe scară...

(Cu grabă, ea împinge pe Vallée în odaia a cărei ușe se deschide la stânga lângă rampă).

SCENA III-a

(Intră Jérôme de Courvoisier pe ușa dela scară în dreapta. Fără să vadă pe Sophia rămasă pe pragul ușii dela odaia unde a intrat Vallée, se îndreaptă cu pași șovăitori și grăbiți spre biuroul de lucru, la stânga. E fără pălărie. Părul lui lung cenușiu, fâlfâind, e în dezordine, cravata cu nod mare abia se ține, ținuta, mișcările, expresia lui, trădează rătăcire. Respirația îi este grea și apăsătoare. Spune cuvinte fără șir, tânguiri. Se trânteste pe un scaun în fața biroului, cu coatele rezimate în mijlocul hârtiilor, își ascunde fața în mâini).

SOPHIE

(surprinsă de înfățișarea și atitudinea lui)

Jérôme!

(el nu se mișcă și continuă a geme încet)

SOPHIE

(îngrijată se duce spre el)

Dragul meu...

(El nu răspunde)

(Ea îi pune mâna pe umăr și întreabă cu grijă).

Ce ai?

(El ridică capul spre ea, respiră cu putere, o privește și cade iarăși pe scaun.)

SOPHIE

(aplecată, îi ridică fruntea cu mâinele și zice cu dragoste neliniștită:)

Ești bolnav? Ce ți s'a întâmplat?

(Jérôme de Courvoisier se silește să surâdă femeii sale, pentru a-și relua liniștea; deschide gura să vorbească. Nu poate. Se ridică pe jumătate și caută să ajungă cu mâna un obiect care se află pe măsufă rotundă cu un picior de lângă el, unde sunt puse ceștile de cafea)

SOPHIE

Ce dorești să-ți dau?

(Jérôme arată o sticluță)

SOPHIE *(dându-i-o)*

Rachiul? Nu bei niciodată!

(Jérôme ia sticla, își toarnă un pahar plin și-l bea dintr'odată)

JÉRÔME

Mă înneb. O! Dumnezeu, în această omenire...

SOPHIE

Ce lovitură neprevăzută a putut să te sguđuie?... Dragul meu, de unde vii?

JÉRÔME

Dela Convențiune.

SOPHIE

Ședința s'a sfârșit?

JÉRÔME

Nu. Dar n'am putut sta până la sfârșit.

SOPHIE

Ce s'a întâmplat? Ce sâlnicii noi? Poate ceva să te mai surprindă? Cunoști oamenii!

JÉRÔME

Nu mai sunt oameni. Sunt o turmă de bestii slugarnice și crude. Toate pornirile de josnicie și sălbătăcie se arată în toată goliciunea lor. O carne de măcelărie. Câini mârșavi care se târăsc și adulmecă mirosul de sânge. În mijlocul incintei lupi și hiene mișună. Sala mare despopulată. Mai mult de două sute au fugit, au murit, au dispărut. Dreapta goală. Supraviețuitorii celor ce o ocupau, fugiți din locurile lor s'au urcat în brânci pe băncile de sus din stânga. Chiar cei mai prudenți — nefiind nici un loc sigur — se schimbă mereu: căci nu se știe niciodată unde va cădea lovitura, sus sau jos? Se silesc să pară nuli, să se facă uitați. Ochii lor tremurători, spionează în jos, la stânga, la dreapta, fiorii turmei și clipirile lupilor — fruntea teșită, ochii galbeni de sub ochelari ai lui Robespierre — fruntea aplecată, ochii striati cu roș ai lui Billaud — și ghița ochilor albaștri din orbitele uliului Saint-Just... El e la tribună. Va vorbi. Liniște. Cu gâtul întins, își plimbă privirea sa rece plutind pe deasupra spatelor care se îndoesc și se silesc să-l evite; el îi numără: pe cine se va năpusti? Nici o grabă. Are timp. Nimeni n'ar îndrăzni să facă vreo mișcare... Acum șase luni în această incintă mugeau ca valurile pornirile opuse: Girondini, Montagnarzi, ca două trupe la asalt, se înfruntau cu vorba și cu gestul, cu armele în mâini; și peste această învălmășeală, tunetul tribunelor, două mii de capete răcneau. Astăzi, e un mormânt. Când vorbește unul dintre măcelari, s'ar auzi muștele sburând pe cadavre. Toate aceste corpuri imobile tremură într'o așteptare halucinantă. Odată intrat în ocolul de vite, nimeni nu știe ce va face, nici ceia ce i se va face. Nimeni nu știe dacă viața

lui nu va fi cerută, nici dela cine va trebui să cerșească viața. Odată pragul trecut (și trebuie să-l treci, nu te poți sustrage fără să fii însemnat) nimeni nu mai e el însuși. Colegul, prietenul, care un minut înainte te ținea de braț, îți este un străin... Ce gândește el despre mine? Și eu ce gândesc despre el?... Fiecare este o enigmă pentru celalt... Poate în momentul următor, îl voi vedea ridicându-se, cu amenințarea în ochi, și cu gura spumegândă, va urla contra mea cu haita... Sau poate voi fi eu care să-i iau înainte... Căci vine momentul când, știu că vecinul meu va cere capul meu, dacă nu îl iau pe al lui, înainte...

(Jérôme a povestit acestea cu mâinele tremurânde, într'o excitație halucinantă. În acest moment, se întrerupe și face o mișcare să reia sticlucă cu rachi. Dar Sophia, cu hotărîre îndepărtează sticlucă din mâna bărbatului ei, și așezându-se lângă el îi atinge drăgăstos brațul și zice:)

SOPHIE

Nu te excita! Liniștește-te!... Spune-mi ce s'a petrecut. Caut să înțeleg... Saint Just, zici că a vorbit? Noi proscricțiuni? D-ta nu te-ai alipit?

JÉRÔME

(zice da din cap)

Noi proscricțiuni, da.

SOPHIE

Dar contra cui? Și-au lovit toți adversarii. Pe cei din stînga, pe cei din dreapta. Nenorocita Girondă moare. Comuna e zdrobită. Nu sunt opt zile, de când au căzut capul lui Hébert, Chaumette și Cloots. Ce le mai rămâne de distrus?

JÉRÔME

Ei. Se mănîncă unii pe alții. După ce au făcut gol în jurul Republicei, ucid Republica... Astăzi de dimineață la ora șase au arestat pe...

SOPHIE

Pe cine?

JÉRÔME

Pe Danton.

SOPHIE

Danton?

JÉRÔME

Noi nu eram prieteni. Nu-mi plăcea omul acesta. Această violență spumegândă, acest puhoiu de noroiu, acest demon de nebunie, neînfrânată, calculată, aceste porniri josnice și această viclenie îmi inspirau desgust. Vociferările sale acopereau prea des turburarea și nesiguranța. Dar cine poate nesocoti serviciile strălucite pe care glorioasa lui îndrăzneală le-a făcut Republicii?... Cine n'a văzut în zilele întunecate, ridicându-se în slavă, încununată de fulgere, această figură monstruoasă, ca geniul însuși al Revoluției?... Când veni în Adunare vestea arestării, toți care erau de față au înghețat de uimire. Nu era unul care să nu simtă că acest om era sfânt, că aparținea patrimoniului inviolabil al națiunii. Și prea puțini care să nu fi simțit personal efectele îndatoririi lui aspre. Cei mai mulți în zilele rele s'au pus sub scutul acestui cap de Meduză. O întreagă ceată de ciraci se hrăneau din fărâmiturile lui. Dar această mulțime înspăimântată vorbea în șoaptă, tăcea. Și tăceam și eu ca ea...

În fine unul din ceata sa, care era cunoscut de toți ca unul dintre sateliții astrei care se prăbușea, simțindu-se târît cu el în cădere, instinctiv încercă un gest pentru a-l reține. Legendre, un om vulgar, care la umbra lui Danton se juca cu trăsnetul lui... Frica i-a împrumutat puteri, i-a dat glas; el cerea urlând, ca să-și facă curaj, liberarea lui Danton. Și deja cea mai mare parte, întăriți de acest strigăt pornit din tăcere, începură a-l susține cu murmurul lor. Unii se încumetau să și aplaude. Încă

câteva minute și Convențiunea ar fi găsit poate curajul de a nu se lăsa asasinată...

Deodată Robespierre intră. La moment bătăile inimii încetară. Dealungul trecerii lui, gândul se silea să se ascundă în dosul fețelor. Și din nou tăcerea întunecă omul care vorbea. Legendre văzu pe Robespierre. Căprins de avânt, un minut încă scotea strigăte care cădeau în gol. Și apoi se zăpăci, se întrerupse, reîncepu, bălbăi; în mijlocul unei fraze, lovi cu pumnul în tribună, se opri și se afundă. Incet, pe partea cealaltă Robespierre urca. Fără să binevoiască a răspunde urltelor bestiei înspăimântate, care acum căută să se facă uitată, citi cu vocea sa limpede mandatul de arestare emis în noaptea trecută de cele trei comitete. Vorbi în termeni vagi despre o mare conjurație. Felicită „*Puternicul Senat*“, „*de a fi smuls din sânul său pe toți membrii nedemni cari au trădat cauza...*“. Și deodată, vocea sa devenind amenințătoare, s'a întors spre Legendre, pitit în spatele altuia; și făcându-se că nu-l vede, a chemat asupra complicilor ascunși care apărau pe trădători, sabia Legii. Legendre bălbâind cerea să răspundă. Dar neîndurător celalt se făcea că nu-l aude. El termină de desfășurat perioadele sale cadențate, în care moartea e împodobită cu flori și plecă lăsând atârnată asupra capului Adunării securea încoronată cu lauri...

Tăcerea se adâncea mereu ca o prăpastie. Din fund se ridicau încă urletele lui Legendre lătrând la moarte. Dar de astă dată câinele nu avea decât un gând: să se încovoie sub biciu și să-și recapete iertarea, lingând piciorul celui care-l lovea. Se desvinovătea în spasaturi, de a nu fi știut, de a nu fi cunoscut..., asigurând cu toată căldura, că ar preda, dacă ar fi criminali, pe prietenul, sau pe fratele său, respingând omul doborât și luând ca martor mișelia Adunării de lepădarea sa lașă... Fără ca unul să se încumete a-i întinde mâna sau să slăbească amenințarea mută a Impassibilului, contemplând pe mizerabilul care se înneca...

Omul dispăru. Un val de dispreț și de frică îl acoperi. Atunci un Montagnard, în numele Adunării, felicită Comitetele a căror veghe a dejucat nouile comploturi. Și din diferitele părți ale sălii, voci i se asociază. Dar Robespierre, care cunoaște nestatornicia Adunărilor nu se mulțumi deloc cu aceste voci fără capete, de care nu se poate folosi. El a voit ca prin vot nominal Convențiunea să se pronunțe și să ratifice darea în judecată, — așa se zice, căci judecata este scrisă de mai înainte — punerea în pământ a lui Danton.

SOPHIE

Și ai votat-o!

JÉRÔME

Votau toți. Toți se îndesau la Tribună sub ochii osânditorilor. Unii cu spatele încovoiate, cu vocea nesigură. Cei mai mulți arătând o tărie romană, cu o voce de bronz; și frica gemea în măruntaele lor. Și Legendre votă, Legendre își vându stăpânul. Eram cinci sau șase, care priveam scârbiți. Așteptam fiecare rândul nostru să votăm. Și când le venea rândul, fiecare se scula, se ducea să arunce votul său, piatra sa asupra învinsului.

SOPHIE

Și D-ta ai aruncat-o!

JÉRÔME

Când a venit rândul meu, m'am sculat și am plecat.

SOPHIE

N'ai votat!...

JÉRÔME

Eram aproape de ieșire. S'a strigat numele meu.

Și cineva în spate atingându-mi umărul, repetă: „Courvoisier“!... Un om (cine să fi fost?) stătea înaintea ușii. L-am dat la o parte din prag și am ieșit din sală. Când am ajuns în stradă, avui o amețeală și eram să cad. Un trecător care mă văzu clătînându-mă, veni, mă luă de braț, mă duse într'o cafenea și-mi dădu de băut un întăritor. Mi-am adunat puterile să nu mă dau în spectacol și-am venit acasă... Ași fi voit să mă culc pe pământ, în pământ, și să nu mă mai scol... Desgust, desgust de oameni și de mine. Umanitate, Dreptate, Libertate... batjocură! Batjocura credinței mele! Omul e născut ca să slugărească. Omul e născut să trădeze. Tot ce se face pentru a-l libera, tot ce se încearcă pentru a-l ridica, nu servește decât să scoată la iveală bestialitatea sa. Ce-am făcut? Mi-am pierdut viața!

(cade pe masă, cu capul în mâini)

SOPHIE

(care l'a ascultat cu o spaimă și milă din ce în ce mai mare)

Bietul om! bietul om!

(se apleacă spre el, îi depărtează mâinele și i le ia)

Jerôme, dragul meu!... Scumpul meu soț! Nu pierde nădejdea! Te înțeleg, te plâng. Ce ai suferit, sufer și eu cu D-ta... Dar nu voesc să-ți pierzi credința D-tale, credința noastră.

JÉRÔME

(ridică capul, cu un accent de îndoială:)

Credința noastră?

SOPHIE

Este și a mea. Fără îndoială oamenii sunt josnici, cruzi și amăgitori... Vai, știm prea bine câți monștri purtăm chiar în noi, gânduri nedemne, pe care nu am îndrăzni să le spunem și cari ne umilesc... Dar tocmai pentru că o știam am făcut această

Revoluție, ca să liberăm pe oameni și să-i ridicăm. Nu ne-am ascuns nici greutățile nici primejdiile. Poate că greșeala noastră a fost, că am crezut prea de vreme că lupta noastră era câștigată. Dar în primele zile de liberare, a fost bine că ne-am încrezut în îmbrățișarea tuturor sufletelor Franței. Trebuie să ne pară rău? Asta nu putea dăinui. Dar cine nu ne-ar învidia—cine nu ne va învidia — de a fi cunoscut această fericire, odată în viața noastră? Noi i-am cules floarea. Și floarea s'a veștejit. Bucuria noastră de o clipă am plătit-o, de atunci. E greu. Dar trebuia să fie așa. D-ta care în lucrările D-tale de știință ai învățat să cunoști legile neînduplicate ale Naturii, este un cuvânt pentru D-ta de a te îndoi sau de a renunța? Ai avut puterea să te ridici destul de sus pentru a cuprinde într'o largă viziune pământul de dincolo de munți și fluviul care șerpuește. Progresul spiritului uman... N'ai crezut niciodată că pentru a urma cursul său, câțiva ani îi ajung; prevăzuse-și secole cu mai mult de o oprire și o întoarcere înapoi. Noi, nu vom vedea cu ochii noștri, Pământul Făgăduinței. Dar nu este destul de mult că știm de pe acum unde este și putem arăta calea către el? Alții vor veni, mai tineri, care vor urma drumul întrerupt. Noi care suntem legați de ceasul de azi, să ne mângâiem prin ei. Contra înfricoșetorii priveliști care te apasă, dragul meu, îți rămâne atâta sprijin în D-ta! Munca D-tale personală, cercetările D-tale, descoperirile D-tale, acest regat al științei, care scapă nebuniilor oamenilor și răutăților lor și care vor voi, nu vor voi ei, îi va libera...

JÉRÔME

(puțin câte puțin s'a ridicat și cu mâinele în mâinele soției sale nu o mai părăsește din ochi.)

Ah! aceasta îmi face bine!... În gura D-tale, aceste gânduri... această credință, credința mea pierdută, care-mi revine prin D-ta... Soția mea!... Dar atunci D-ta mă iubești?... Eu credeam că nu!...

(îi sărută mâinele)

(Sophia turburată, întoarce capul în timp ce bărbatul său stă aplecat asupra mâinilor ei.)

JÉRÔME

(ridică ochii către ea, o privește cu recunoștință cerând cu umilință răspunsul:)

Sophia, ai într'adevăr pentru mine puțină iubire?

SOPHIE *(incercând să scape)*

Ah! Am tremurat adineaori în timpul povestirii D-tale... Mi-era teamă... mi-era teamă...

JÉRÔME

(cu un surâs trist)

Ți-era teamă de lașitatea mea?

SOPHIE

Nu, nu spune acest cuvânt!

JÉRÔME

N'am arătat-o îndeajuns?

SOPHIE

D-ta te-ai ferit de înjosirea celorlalți.

JÉRÔME

Ah! ar fi trebuit să vorbesc. Am fugit. Sunt un biet om care n'are decât curajul slab de a nu face...

(Vallée apare în pragul camerei și fără ca ei să-l observe, îi privește cu o ciudă geloasă. Când ochii lor se întorc mașinal în partea sa, el fuge în fundul odăii.)

SOPHIE *(cu afecție)*

Ești un biet om slab și pentru aceea...

(Ea se oprește în pornirea sa.)

JÉRÔME

(O trage de mâini, pe care nu le lăsase de fel)

Și pentru aceea?... *(ea nu răspunde, el stăruie)*
 Și pentru aceea? ...Spune!... că ai pentru mine puțină... puțină bunătate?

SOPHIE

(incurcată, scapă iară)

Și pentru aceea dragul meu, pentrucă ești slab ai mai mult merit de ați fi riscat viața. Căci ți-ai riscat-o. Nu te scobori vorbind de fuga D-tale!

JÉRÔME

Este adevărat. Și știu că-mi vor cere socoteală. De două luni încă, gândul meu este bănuț. Toți pașii mei sunt urmăriți, toate cuvintele mele cântărite, până și tăcerile mele. Delatorii mă pândesc. Sunt printre prietenii noștri. Am putut chiar azi (așteptam să fiu sigur, pentru a-ți împărtăși bănuelile mele asupra lui), am putut avea dovezile că bătrânul Denys Bayot...

SOPHIE *(incremenită)*

O Doamne!

JÉRÔME

Tot ce se vorbește aici, se duce și raportează...

SOPHIE

Nu, nu pot crede! Bătrânul ăsta... omul acesta blând și sfiicios... In ce scop?

JÉRÔME

Să-și cumpere siguranța... Și apoi, în timpuri ca al nostru, infamia este o lepră; se văd oameni de treabă cari sunt apucați dintr'odată de nevoia de a se mânji...

SOPHIE

(în prada unei spăime)-

Jérôme! El era aici!...

JÉRÔME

Cine? Bayot? Astăzi?

(Ea face da din cap, prea emoționată pentru a vorbi)

JÉRÔME

De ce ți-e teamă Sophio? Ți cunosc prudența.

SOPHIE

El era aici, când a intrat...

JÉRÔME

Când a intrat?...

SOPHIE

...proscris, căutând adăpost... Vallée...

JÉRÔME

*(cu o exclamație de surpriză și de bucurie)*Vallée!... Trăește!... A venit!... Sophio, l-ai primit?
Nu i-ai închis ușa? Unde este?

SOPHIE

Iată-l.

(Ea arată pe Vallée, care la auzul numelui său a venit în ușă. Și pentru a-și ascunde turburarea ea iese pe ușa scării, lăsând pe cei doi bărbați singuri, ca și când ea ar voi să veghîeze la intrare)

SCENA IV-a

JÉRÔME

(Înaintează către Vallée, întinzându-i brațele.)

Dragul meu!

(Vallée nu se mișcă. După o scurtă oprire Jérôme continuă să înainteze spre el.)

Ai putut scăpa!... Se zicea... Domnul fie lăudat!...

(A ajuns lângă Vallée și vrea să-l îmbrățișeze, dar Vallée întoarce capul și intrând în salon se ține la distanță.)

VALLÉE

(cu o ironie rece:)

Să lăsăm pe Dumnezeu la treburile lui!... El nu se interesează de al de noi. Dumnezeu este cu Robespierre.

JÉRÔME

(oprit în pornirea lui drăgostoasă, reia după o luptă)

Vallée te revăd!... În mijlocul grijilor și ale negrelor întristări care mă năvălesc astăzi, îmi pare că o rază de soare a intrat cu tine...

(a făcut din nou câțiva pași spre Vallée, de această dată îi întinde mâna pe care Vallée nu i-o ia)

VALLÉE

(cu același ton ironic și rece)

Nu te mai apropia! Ai putea să te arzi.

JÉRÔME

(însălmântat se dă înapoi cu un pas)

Vallée! Dragul meu!... Cei ai? Nu vrei să-mi iei mâna? Nu te încrezi în mine?... Casa mea este a ta. Îți mulțumesc că ai ales-o de adăpost. Te îndoești de prietenia mea? Ea ți-a rămas credincioasă.

VALLÉE *(cu amărăciune)*

Cunosc eu prieteniiile astea, a căror credință, de un an, ne-a dat pe mâna călăilor.

JÉRÔME *(intristat)*

Vallée, am făcut într'adevăr prea puțin pentru a vă apăra. Dar, (nu mă scuz de loc, condamnă-mă dacă voești) tu nu-ți dai socoteală de ospiciul de nebuni, în care suntem închiși și de imposibilitatea de a face să pătrundă acolo, un cuvânt înțelept. E o epidemie. Creerii cei mai sănătoși sunt încetul cu încetul câștigați. Patru ani de supratensiune, de discursuri delirante, de scrieri în care se resimt frigurile, de teroare, de bănueli, de speranțe mesianice, de grele decepții, au făcut o atmosferă otrăvită. Amenințarea morții infectează toate gândurile. Omul nu se poate menține fără pericol ani de zile pe acest ascuțit de sabie: „A învinge sau a muri“. Se însângerează și-l apucă furiile. Cine ar încerca să-l cheme la sentimente omenești, ar fi sfășiat de dinții acestor tigri... Vai! amicii tăi, Vallée, partidul tău, tu, sunteți cei dintâi care declarând război Europei și aruncând țara în lupte civile, ați deslănțuit furiile care v'au sfășiat!

VALLÉE *(jignind)*

Am refuzat să pactizăm cu crima. Alții se învoesc, ca să-și păzească viața lor.

JÉRÔME

(atins, dar stăpânindu-se)

Mai presus de viețile noastre, este opera vieților

noastre: Tânăra noastră Revoluție. Ea are atâția dușmani. Să nu mai adăogăm și urele noastre. Noi trebuie să-i sacrificăm toate pasiunile.

VALLÉE (*insultând*)

Sacrificiul nu costă nimic pe acei care nu au de loc pasiuni și n'au decât interese.

JÉRÔME

(*care nu voește să înțeleagă*)

Noi nu vorbim de aceia. Să lăsăm sufletele josnice! Intre mine și tine nu poate fi vorbă decât de acei ce trăesc numai pentru idei.

VALLÉE

Sunt unii care mor pentru ele și sunt alții care trăesc prin ele.

JÉRÔME (*strigă*)

Vallée!... Ce vrei să zici? In sfârșit ce ai?... S'ar zice că mă urăști?

VALLÉE

(*după un moment, cu ură*)

Da.

JÉRÔME (*întristat*)

In această oră, în care viața ta este pretutindeni amenințată, în acest Paris plin de dușmanii tăi, nu poți tu recunoaște dragostea unui om care, fără a-ți împărtăși gândurile tale, ți le respectă și ar voi să te scape?

VALLÉE (*cu pornire*)

Nu! nu o recunosc de loc! Dragostea ta, minciună! Tu nu ai dragoste decât pentru tine, pentru mântuirea ta, pentru lucrările tale prudente, pentru

neutralitatea ta. Blestemați să fie tiranii care asasinază Franța! Inșă scuipați să fie neutrii!... Tu știi dacă urăsc sau nu pe monstrul de Robespierre, acest îngrozitor fățarnic, călău al Republicei și vândut Austriei! Chem din toată inima o a doua Corday și ași săruta cuțitul care i-ar smulge inima. Dar nu urăsc mai puțin pe cei prudenți care tac, care cruță deopotrivă în această luptă selbatecă crima ca și virtutea, indiferenți la tot și ocupați numai cu jocul lor de cumpănă, totdeauna gata să servească pe unul în paguba celuilalt, iar mâine să-l trădeze!...

JÉRÔME

(Stăpânindu-se, foarte liniștit, dar cu un tremur în sine)

Vallée, vorbele astea nu mi se adresează mie.

VALLÉE *(furios)*

Ție!

JÉRÔME

(incremenit, rămâne un moment fără a răspunde)

Dar dacă mă urăști astfel, de ce ai venit la mine să cauți adăpost?

(Vallée nu răspunde; dar privirea sa merge pedeeasupra lui Courvoisier, spre ușa scării care se deschide: Sophia intră, ochii lui se așintesc asupra ei cu o radiare pasionată. Jérôme observă schimbarea bruscă a expresiei. Și întorcându-se pentru a vedea cauza, el vede pe soția sa care vine spre el.)

SCENA V-a

SOPHIE

(în prada unei emoții vii, a închis ușa și aleargă spre Jérôme)

Vine!... Vine!... Jérôme! E pierdut!

(Jérôme observă ochii lui Vallée care nici decum mișcat de cuvintele Sophiei, nu ascunde bucuria nespusă de a o vedea; apoi se întoarce către Sophia a cărei turburare o studiază. Și uită să-și fixeze atențiunea asupra înțelesului cuvintelor.)

SOPHIE

(li apucă brațul)

Repede! Repede! Jérôme!... Nu mă auzi?

JÉRÔME

Cine vine? Ce ai văzut?

SOPHIE

Strada e împresurată. Trupe de oameni înarmați umblă din casă în casă. Poarta noastră e păzită... Vino și vezi!

(Ea conduce pe Jérôme la fereastra din dreapta care e acoperită cu perdele groase Ridică un colț de perdea și Jérôme se apleacă să vadă. Vallée i-a urmat, dar nu privește decât pe Sophia.)

JÉRÔME

Se fac în cartier cercetări domiciliare.

SOPHIE

Crezi tu că omul acesta, ne-a și denunțat?

JÉRÔME

Cine? Denys Bayot?... Nu... Cel puțin încă nu. E vorba în momentul acesta, de o măsură generală care nu ne privește numai pe noi... Vezi trupa aceia care intră în casa de peste drum... Este fără îndoială un ordin de percheziție metodică, ordonată de comitetul de supraveghere al secțiunii. Toate casele sunt cercetate. Dar se poate ca după întâmplările din timpul zilei de azi, a noastră să fie cu o grije deosebită.

SOPHIE (*turburată*)

Fugi, Claude!

JÉRÔME

Claude?... Ah! da, Vallée... Fuga e imposibilă... Uitați-vă la capătul străzii, bariera e închisă, un funcționar stă acolo. Nimeni nu mai poate eși înainte de-a se termina percheziția... Se procedează treptat. După casa din față, vine rândul casei noastre. Avem un sfert de oră.

SOPHIE

(*puțin câte puțin își pierde stăpânirea de sine*)

Jérôme, trebuie să-l scăpăm!

JÉRÔME (*mereu calm*)

Scumpa mea, viața noastră a tuturor e tot atât de amenințată.

SOPHIE (*exaltându-se*)

Dar el, dacă-l găsesc, e pierdut!

JÉRÔME

Tu nu ești mai puțin, dacă îl găsește aici.

SOPHIE

(furată de pasiunea ei)

Nu mă îngrijesc de viața mea, numai să o scap pe a lui!

VALLÉE

(cu ochii strălucitori)

Nu mai mă tem de nimic acum când mi-am ajuns ținta!

SOPHIE

Nu, ținta este să trăești. Nu vreau să mori!

VALLÉE

Să trăim sau să murim împreună!

SOPHIE *(cu pasiune)*

Să trăim!...

VALLÉE

(copleșit de veselie)

Vom trăi!...

(Au uitat tot, tot ce-i înconjoară, pericolul și pe Jérôme care-i privește, amândoi mână în mână, ochi în ochi.)

JÉRÔME

(după o tăcere, foarte rece)

Minutele sunt numărate. Și dacă voiți să trăiți, nu le pierdeți, ori cât de bine ar fi folosite de voi acestea de acum.

(La aceste cuvinte Sophia se reculege, lasă mâna lui Vallée, care de asemenea se dă îndărăt și se întoarce spre Je-

rômo — însă fără a îndrăzni să-l privească în față — ochii săi plini de turburare.)

Sophio, cunoști în fundul acestei odăi (el arată odaia din stânga, de lângă rampă) în zidul alcovului, ascunzătoarea de lemn zidită, pe care am construit-o eu însumi pentru a pune acolo documente, care nu pot cădea fără pericol în mâinile cuiva. Este loc pentru un om culcat în fund. Introdu acolo pe Vallée, și închide cu îngrijire după el peretele, tapetul. Dacă inspecția se mărginește cum e obiceiul la o simplă cercetare generală a secțiunii, nu vor face altceva decât să treacă; avem sorți de scăpare.

SOPHIE

Vino! Să ne grăbim Vallée!

JÉRÔME

Așteptați!... Trebuie însă să prevedem totul. Dacă percheziția vine din ordinul Comitetului de siguranță, sau dacă acest om — acest Bayot — ne-a dat pe mâna lor, nici un colț, nici un zid nu va fi nebăgat în seamă. Atunci nimic de făcut. Un singur mijloc ne rămâne... Luați!...

(Dintr'o îndoitură a cravatei lui lată, scoate un săculeț, pe care-l deschide, și al cărui conținut îl împarte)

Această otravă e sigură. O am dela Cabanis... Pentru voi, Vallée... Sophie... Păstrez partea mea... Plecați...

(Sofia mușcată, Vallée agitat, amândoi stăpâniți de sentimente contradictorii privesc pe Jérôme care nu se mai uită la ei, ci se duce spre fereastră. Ei ies prin ușa din stânga de lângă rampă.)

SCENA VI-a

(Jérôme de Courvoisier se întoarce și cu ochii fixi spre ușa pe unde au dispărut, revine în mijlocul scenei.)

JÉRÔME

(cu o amară ironie)

Sunt amanți. Ce furie sălbatecă insuflă, gelozia și apropierea morții, celui mai bun prieten al meu! N'ar pregeta să mă omoare ca să-mi fure femeia... Și ea, căreia chiar adineaori i-am împărtășit durerea mea, era complicea lui; fără îndoială se roagă pentru moartea mea... De ce nu? Sunt piedica satisfacerii lor... Ei bine să se satisfacă!... Eu nu le-oi mai fi mult timp... Nu am plăcere să rețin cu forța, o ființă care nu dorește decât să scape de mine. Și nu mai am plăcere să mă mai rețin eu însumi legat de această josnică umanitate... Josnică? Nu. Absurdă. Ea nu merită măcar disprețul... O singură ființă îmi da cuvânt de a crede... Ea mi l-a răpit... Bine... Dacă acești doi nenorociți pot încă găsi plăcere în viață, să le fie de bine! Eu o dau pe a mea...

(Se duce la bibliotecă și dintr'un volum mare în folio, scoate foi manuscrise puse sub învelitoarea de pergament.)

În aceste foi care îi judecă, călăii vor găsi pregătite sentința mea de condamnare.

(El așează manuscrisele să fie văzute, pe masă, în mijlocul salonului.)

(Apoi, se întoarce spre fereastra din stradă și privește afară).

Ies din casa cealaltă... Trec strada... Intră... Sunt gata.

SCENA VII-a

(Se aude o ceată de oameni care suie greoi scara. Lovituri aspre în uşă. Jérôme fără grabă se duce să deschidă. Intră un delegat şi zece oameni înarmaţi. Costumul delegatului: „pantaloni largi de lână neagră, haină scurtă la fel, vestă tricoloră, perucă jacobină cu peri scurţi drepţi, negri, bonetă roşie, sabie, mustăţi lungi, ceeace se numeşte o carmagniolă complectă“. Oamenii n'au decât părţi din această îmbrăcăminte. Mulţi fără haină, nici vestă, cu ghetete rupte, înarmaţi cu sulii).

CRAPART

Comitetul de siguranţă!...

JÉRÔME

Intraţi!... Tu eşti cetăţene Crapart?

CRAPART

(dela primele cuvinte, îşi arată duşmânia)

Nu te aşteptai?

JÉRÔME

(calm şi dispreţuitor)

Mă aştept la orice.

CRAPART

(zemflemist și amenințător)

Cum ne regăsim, hai?

JÉRÔME

(calm și disprețuitor)

Mai cu seamă când unul (și nu sunt eu acela) caută pe celalt.

CRAPART

Tu ai pus în o mie... Dar eu n'am venit să-mi pierd scuipatul. Capul ți-e bine înșurubat?

JÉRÔME

Incredințează-te singur!

CRAPART *(celorlalți)*Haideți *(șueră ca pentru câini)*! Caută! caută! Pil!

JÉRÔME

Acesta e cuvântul. Bine zici.

CRAPART

...Cine va râde la urmă...

(Oamenii încep a scormoni cu brutalitate mobilele, smulg sertarele, le răstoarnă în neregulă pe podea, împrăstie hârtiile. La sgomot Sophia vine din odaia vecinică. Se apropie de Jérôme nemișcat în mijlocul sălii și întorcând spatele nepoștiților).

JÉRÔME

(fără a se mișca, aproape fără să deschidă gura)

S'a făcut?

SOPHIE

(Face semn din cap că da, fără a vorbi, apoi în șoaptă:)

E vre-o scăpare?

JÉRÔME *(în șoaptă)*

Nici una.

SOPHIE *(în șoaptă)*

Cine este?

JÉRÔME *(în șoaptă)*

Crapart. Un pungaș, pe care am pus să-l aresteze acum doi ani în cartierul Arabilor ca neguțător de argint.

CRAPART

(cătred unul din oamenii săi)

Timoleon, curăță căminul!

(Omul înfundă sulita în cămin și o învârte cu energie)

CRAPART

Niște paie ude!... Doucin, adă, aprinde! Dacă vulpea e înăuntru, o vom auzi tușind.

SOPHIE *(incet lui Jérôme)*

Dar ei știu?

*(Jérôme ridică din umeri)*CRAPART *(oamenilor săi)*

Scormonește, scormonește!

JÉRÔME *(cătred Crapart)*

Cruță cel puțin aceste opere de artă!

(El arată paravanul japonez)

CRAPART

Asta este boerie.

(Unul dintre oameni, care sondează zidurile cu sulița, o înfige în unul din portretele mari de pânză)

SOPHIE *(scoate un țipăt)*

CRAPART

(se repede spre om)

Ha! Ha! trage-i încă o țeapă.

(Omul înfige din nou sulița în portret)

Simți ceva în dos?

(Se întoarce spre Sophia)

Dar tu de ce ai țipat?

(Sophia îl măsoară cu dispreț)

CRAPART *(furios)*

Tu nu binevoiești să-mi răspunzi?... Asta, te privește ca pe un câine... Pe Dumnezeu!... Cetățeano, vom vedea dacă ascunzi ceva sub tabloul tău... Nu acela... Pielea ta... Te vom căuta noi de pureci...

(Jérôme face o mișcare pentru a respinge pe Crapart. Crapart îl înlătură cu un ghiont).

Tu bătrâne stai liniștit!... Vei trece la rândul tău. Am ordin să scotocesc tot. Scotocesc... Dar știm ce datorim pudoarei sexului... Nu noi, cetățeano, îți vom cerceta nurii... Piele de Măgar! (strigă)... Unde e ticăloasa ceea?... Piele de Măgar!

(apare la ușa scării, Piele de Măgar, o față cu capul gol, buhăit, cu pieptul lăbărțat).

Iar umblai să prinzi vre-un domnișor? Să te ciupesc? Inaintează! Du-mi mititica asta în camera de alături și caut-o sub cămașe dacă nu are vre-un emigrant!

(Ei rîd. Sophia face un gest de revoltă; dar ea aruncă o ochire asupra uşii camerei în care e închis Vallée; se duce în cealaltă cameră de lângă grădină, urmată de Piele de Măgar).

JÉRÔME (aparte)

Haide! Ca de obicei ei caută pretutindeni unde nu e nimic de găsit; trebuie să-i sileşti să vadă ceiace au sub ochi.

(El se apropie de masa din mijloc unde au rămas bine în văz hârtiile pe care le-a lăsat, fără ca vreunul din oameni să aibă de gând a le privi. Cu o neîndemănare voită se așează în chip de a atrage luarea aminte a lui Crapart, luându-le repede, ca și când ar voi să le ascundă).

CRAPART, (sărind asupra lui)

Stai!... Dă-le încoace! Dă-le încoace!...

(Ii smucește hârtiile, le răsfoește repede și citește:)

„Tratatul servituții“... „Republica sclavă“... L'am prins!

(Ii flutură hârtiile sub nas)

Trebuie să mai fi ascuns și altele... Taffetas, ține-i mâinele! Vachard, golește-i buzunarele!

(Un om ține amândoi pumnii lui Jérôme aduși la spate, pe când celălalt îl buzunărește sub ochii lui Crapart)

CRAPART

Iți am căpățâna!

JÉRÔME

(cu un dispreț rece)

Mănânc'o.

(Intră Lazăr Carnot în costum de membru al Comiteiului Salvării Publice. E înalt cu ochi albaștri, cu fruntea lată, sprincenat, — aspru, mândru, batjocoritor, — „un bun simț batjocoritor“)

SCENA VIII-a

CARNOT

(Se oprește o clipă în prag, privește cu uimire, își dă seama, și strigă cu o voce tunătoare:)

Ticăloșilor, ce faceți aici?

(Oamenii întorc capul spre ușe)

OAMENII

Carnot!... Carnot din marele Comitet!

CARNOT

(Cu pașii mari a venit spre Crapart, pe care îl dă la o parte cu asprime; smulge pe Jérôme din mâinele care-l țineau).

Blestemaților! Jos labele!

CRAPART *(sborșindu-se)*

Am ordin.

CARNOT

Și eu, îl dau.

CRAPART

Datoria mea este de a percheziționa.

CARNOT

Datoria ta este de a respecta pe cei ce sunt respectabili. Dă drumul omului acesta!

CRAPART

Sunt privilegiile pentru dușmanii Republicei?

CARNOT

Idiotule! Republica datorește mai mult acestui cap, decât la o sută de capete de măgar de felul tău. Descoperirile sale au dat armatelor Revoluției instrumentele fulgerătoare care i-au făcut să învingă la Wattignies.

CRAPART

Victoria nu este un brevet de civism. Nu am încredere în vulturi.

CARNOT

Găsești că zboară prea sus?

CRAPART

Ei ies din nivel. Să li se scurteze aripele! Toți egali!

CARNOT

Toți broaște râioase. (*Oamenii lui Crapart râd*). Crapart până când lumea va fi pusă la nivelul tău Republica are nevoie de șefi. Și eu sunt unul. Șterge-o!

CRAPART

Voi pleca dacă voi voi. Tu nu ești stăpân aici. Sunt reprezentantul Comitetului de Siguranță. Nu permit să-și bată joc...

CARNOT

Marele Comitet n'are obicei să glumească. Vai de cel ce se împotrivește poruncilor lui!

CRAPART

Bine. Voi pleca fiindcă voesc. Dar Comitetul de Siguranță va ști. Și dacă tu ai în mână capul meu, eu îl am pe al lui.

(Flutură hârtiile pe care i le-a luat lui Jérôme și iese cu oamenii lui, pe care i-a ajuns Pielea de Măgar).

(Rămân singuri Jérôme și Carnot)

SCENA IX-a

CARNOT

Ce a luat?

JÉRÔME

Actul meu de acuzare.

CARNOT

Actul tău de acuzator, sau acela de acuzat?

JÉRÔME

Pe amândouă. Acuz în acele hârtii abuzurile
Constituției și pe despoții care o exploatează.

CARNOT

Lapidezi cerul. Piatra cade asupra ta.

JÉRÔME

O știu. Adevărul ucide.

CARNOT

Courvoisier, timpul ne zorește. O știam asta când
am venit. Dar lucrurile merg mai iute decât am
socotit. N'am crezut că voi găsi aici pe spioni.

JÉRÔME

Atunci nu e Comitetul Salvării Publice care îi trimite?

CARNOT

Comitetul Salvării Publice n'are nevoie de spioni. Ii ajung prietenii tăi.

JÉRÔME

A vorbit Denys Bayot?

CARNOT

Da.

JÉRÔME

Atunci n'am nimic să-ți mai spun.

CARNOT

Tu ascunzi aici un câine din Gironda.

JÉRÔME

Cred că nu aștepți să vi-l predau!

CARNOT

Nu. Dă-l afară! Să se ducă să se spânzure a iurea. Nu vin să-ți vorbesc de el. Să stea ori să plece, pielea acestui mizerabil nu valorează mult în această oră. Vin să-ți vorbesc de tine.

JÉRÔME

Ce vrei tu?

CARNOT

Courvoisier, tu știi, ai devenit suspect. Nu e de astăzi. Atitudinea ta nesigură de câteva luni, de-

zaprobarea ta mută a faptelor Comitetului, abținerea ta chiar, te-au arătat ca dușman. N'a fost greu de pătruns sentimentele tale ascunse. Numai serviciile tale și intervenția lui Prieur, Jean-Bon, și a mea, doritori de a scăpa un cap ca al tău, au putut să te ocrotească. Dar astăzi, paharul e plin. Scandalul vorbelor tale rătăcite la ședința Adunării, fuga ta precipitată, au făcut să izbucnească întărirea Comitetului. S'a petrecut o scenă violentă. Suntem covârșiți. Majoritatea vrea să sfârșească cu împotrivirea care tace, mai primejdioasă decât cea care vorbește. Ea îți dă să alegi: sau vei lua hotărîrea limpede pentru decretul noi, adică contra proscrișilor; — sau te vei duce cu ei. Și am venit să-ți spun: Te vei duce astăseară, la Jacobini, te vei sui la tribună și te vei pronunța în favoarea decretelor. Aceasta e condițiunea pusă pentru salvarea ta.

JÉRÔME (*cu liniște*)

O refuz. Recunosc: de un an purtarea mea s'a arătat îndoelnică. Și astăzi încă am arătat o turburare, care n'a fost demnă de mine. Dar de atunci, împrejurări, care e zadarnic să le povestesc, mi-au dat limpezimea vederii și liniștea cugetului. Și voi fi fericit să iau în sfârșit răspunderea atitudinii mele.

CARNOT

Care?

JÉRÔME

Voi vesteji proscripțiunile și dictatura sângelui.

CARNOT

Nu vei face aceasta. Tu n'ai dreptul, de altfel, nici puterea.

JÉRÔME

Am dreptul conștiinței mele și puterea de a mă sacrifica pentru ea.

CARNOT

Nebun, care nu vede că în acest moment nu s'ar putea s'gdui Comitetul fără a ruina opera noastră: Republica.

JÉRÔME

Opera noastră a fost de a voi să întemeiem drepturile omului liber.

CARNOT

Pentru ca omul să fie liber, trebuie mai întâi să-l aperi contra celor care-l subjugă. Drepturile individului nu sunt nimic fără forța Statului.

JÉRÔME

Nu sunt nimic, sacrificate forței Statului.

CARNOT

Nu sunt nimic. Vor fi. Trebuie să știm a sacrifica prezentul viitorului!

JÉRÔME

A sacrifica viitorului adevărul, iubirea, toate virtuțile omenești și stima de sine însuși, este a sacrifica viitorul, Dreptatea nu răsare într'un pământ viciat.

CARNOT

Să vorbim sincer, Courvoisier! Noi suntem oameni de știință. Noi cunoaștem amândoi neînduplecarea legilor Naturii. Ei nu-i pasă de sentimentalism. Și virtuțile oamenilor ea le calcă în picioare, pentru a-și îndeplini scopurile ei. Virtutea este

scopul. Vreau scopul. Cu orice preț l-ași plăti. Acest preț, nu eu l-am hotărât. Eu îl accept. Mi-e scârbă ca și ție, poate mai mult decât ție, de acești oameni ai vicleniei și ai sângelui. Mai mult decât tine, eu trebuie să trăiesc cu ei, alături de ei. Mi-e silă de prigonirile pe care mă fac să le semnez. Dar nu mă cred în drept să mă sustrag lor și să fug de faptă, fiindcă ea mi-ar păta mâinele. Eu privesc ținta luptei începute. Pentru progresul umanității, face câteva murdării, și, dacă e nevoie, și crime.

JÉRÔME

Te înțeleg Carnot. Nu condamn de loc lipsa ta de îndurare. Știința ai zis-o tu, se lipsește de îndurare. Mă feresc și eu ca și tine de sentimentalism. Dar mă feresc și de ideologie. Și mai bătrân ca tine, nu mai am credința ta în progresul omenesc. Sunt prea om de știință, ca să cred fără rezerve în vre-una din ipotezele noastre (căci nu e nimic mai mult). Și oricât de încântătoare ar fi pentru geniul omului și înflăcărata lui speranță, nu ași face din ea niciodată un idol pe un altar care se hrănește cu mirosul de sânge al sacrificiilor. Nu e sfânt pentru mine decât viața, viața prezentă.

CARNOT

Și tu ți-o dai pe a ta?

JÉRÔME

Nu primesc să dau pentru dansa viața altora.

CARNOT

Viața lor, în orice caz e pierdută.

JÉRÔME

A mea nu e de loc, dacă ea pune în fața unei epoci nemernice de lași și tirani, exemplul unui suflet liber.

CARNOT

Imi bat joc de sufletul tău! Dar țin la viața ta. Am nevoie de creierul tău. Courvoisier, ne trebuie munca ta, geniul tău. Patria le cere. Ești mobilizat. N'ai dreptul să fugi. Tu lipsești națiunea de roadele care i se datoresc.

JÉRÔME

Imi pare rău să întrerup lucrările începute. Iubirea de adevăr este singura care nu trădează. Căutarea lui răbdătoare și zeloasă este singurul bine care durează. Dar noi am învățat în acești ultimi ani, că trebuie să fim totdeauna gata de azi pe mâine a renunța la tot ce ne aparține; bogăție, onoare, fericire, iubire, muncă și viață. Sunt gata.

CARNOT

Egoistule! Tu nu te gândești decât la tine când te dăruiești!... Și eu sunt gata pentru mine însumi. Dar nu sunt pentru tine. Nu mă resemnez. Courvoisier!... In numele vechei stime și a comunității muncii ce ne leagă!... Primește condițiunile scăpării ce-ți aduc.

JÉRÔME

Nu pot.
(se depărtează)

CARNOT

(ridică din umeri)

Teoremă! Cap de catâră!...
(Așteaptă un moment apoi face câțiva pași spre Jérôme și-i întinde niște hârtii)
Ține, ia!

JÉRÔME

(ia hârtiile și le desface)

Ce este asta?

CARNOT

Eram sigur de mai înainte! Cunosc încăpățănarea matematicienilor... Haide, pune-le în buzunar. Sunt două pașapoarte cu nume împrumutate, pentru tine și pentru soția ta. Dar nici o zi de pierdut! Părășiți Parisul astăseară! Intr'o oră, de se poate. Locurile voastre sunt reținute în diligența dela Paris la Dijon și de acolo la St. Claude. Adio, să nu ne mai vedem!

JÉRÔME (*mișcat*)

Carnot!... (*ii strânge mâna*)... dar să fug la ce bun? Pe loc vom fi prinși din nou.. Scapă cineva de copoii Comitetului și de ura lui Robespierre?

CARNOT

El știe tot.

JÉRÔME

Cine? El?

CARNOT

Incoruptibilul. Da. Inițiativa este a mea. Dar cu toate că se face că nu știe, vin cu consimțământul lui mut. Moartea ta ne stânjenește, Courvoisier. Republica n'are de loc plăcere să se împovăreze cu cadavrul tău. E prea greu. Fă-ne serviciul de a-l lua cu tine. Comitetul închide ochii. Dar nu ne sili să-i deschidem din nou! Nu te lăsa prins! Nu te-ar mai ierta.

(*Ese*)

SCENA X-a

(Jérôme de Courvoisier se așează la birou și se gândește. Ușa odăii Sophiei se deschide cu băgare de seamă; Sophia apare. Ea privește odaia goală și pe bărbatul ei, care stă cu spatele).

SOPHIE *(șoptind)*

Au plecat?

JÉRÔME

(fără a se întoarce)

Da.

SOPHIE

Dar ce-ți spunea Carnot?

JÉRÔME

Nimic. *(Se întoarce)*. Să nu mai pierdem minunile noastre în cuvinte nefolositoare. Ele sunt numărate. Să ne gândim ce avem de spus. Apropie-te Sophio. Ceeace vom vorbi, nu trebuie să fie auzit de omul de alături. *(Arată ușa pe unde a ieșit Vallée)*. Pe acest om îl iubești... Nu răspunde! O știi. Ești prea sinceră ca s'o fi putut ascunde *(după o clipă)*, cu toate că ai fost prea puțin, ca să mi-o mărturisești. *(Ea face din nou un gest, pe care el îl oprește)*. Dar nu-ți reproșez nimic.

Dacă tu, nu ai putut, nici o altă femeie nu ar fi putut-o face. Căci cunosc lealitatea ta și slăbiciunea inimii. Te plâng.

(Sophia în picioare înaintea lui Jérôme, care stă pe scaun cu brațele lipite de trup, pleacă capul la aceste ultime cuvinte, ca și zdrobită)

JÉRÔME

(o privește cu un surâs trist)

Mult îl iubești!

SOPHIE *(cu capul plecat)*

Il iubesc.

(o scurtă tăcere)

Iartă-mă!

JÉRÔME

Ești liberă.

SOPHIE

(ridică capul, întinde mâinele spre Jérôme)

Jérôme! Spune-mi... Ce să fac?

JÉRÔME

Nu am ce răspunde. Fiecare singur e judecătorul său. Fiecare răspunde de el.

SOPHIE

Dar, D-ta mă vei desprețui!

JÉRÔME

Nu. N'am ură și nici dispreț pentru nimic. Greșeala nu este a nimănui. Greșeala este a vieții.

SOPHIE

(cu mâinele întinse spre el)

Dar D-ta, D-ta vei suferi!

JÉRÔME

Nu. La vârsta mea, în ceasul acesta, nu voi mai avea timp. Nu te gândi decât la D-ta. Fii fericită dacă poți.

SOPHIE, *(cu disperare)*

Jérôme!

(În picioare rezemată de placa căminului, suspină cu fața în mâini, Jérôme mișcat se ridică, se duce spre dânsa, se apleacă părintește)

SOPHIE

(ridicând fața în lacrimi)

Vai! Noi ne-am iubit. Pentru ce moare iubirea? Pentru ce se schimbă iubirea?... Iartă-mă! Te mai rănesc încă... Dragul meu, n'am încetat de a avea pentru D-ta cea mai sfântă dragoste. Decât să-ți pricinuesc această suferință de azi, ași fi voit să sufăr și să tac până la moarte... Dar ca o vijelie a venit patima nebună și a deschis porțile. S'a agățat de mine și mă târăște cu ea. Ce să fac? Spune-mi ce să fac? Pot să mă împotrivesc? Se poate oare? Se poate? E frumos? E omenesc?

(Jérôme o privește cu milă, îi surâde compătimitor. Apoi ia depe biurou amândouă pașapoartele lăsate de Carnot și i le dă).

(Sophia ia mașinalicește hârtiile și le privește fără să înțeleagă)

JÉRÔME

Veți pleca, astăseară, amândoi. Aceste hârtii vă deschid porțile Parisului și drumurile Franței până la frontiera Elveției. Totul a fost prevăzut: vizele sunt în regulă și locurile sunt oprite. Vă va fi ușor să vă potriviți, costumele și trăsăturile după semnalimente. Du-te, prevină pe Vallée și pregăteți-vă în grabă. Nu trebuie ca noaptea asta să-l găsească încă aici. Du-te scapă-i viața lui și fericirea ta!

SOPHIE

(în prada unei turburări nemărginite)

Dragul meu!... Dumneata vrei!... Dumneata vrei!...
Nu, nu e cu putință!

JÉRÔME *(liniștit)*

Trebuie să scăpăm pe Vallée. Nu vrei?

SOPHIE *(cu pasiune)*

Da o voesc.

JÉRÔME

Intovărășește-l deci! El n'ar pleca singur. Și D-ta nu trebuie să mai fii fără el. Vă încredințez unul altuia. Nu mai întârziați! Plecați!

SOPHIE

(se pleacă în fața lui Jérôme Courvoisier, îi ia mâna și o sărută. Jérôme vrea să-și ia mâna. Sophia se îndreaptă, dar fără să dea drumul mâinii soțului ei, ei stau în picioare unul în fața celuilalt, privind-se cu dragoste)

Ești bun, nu pot să primesc aceasta.

JÉRÔME

Poți s'o primești cu lealitate. Intre noi totul e pe față.

SOPHIE

Nu pot să te părăsesc.

JÉRÔME

Inima D-tale m'a părăsit. Sophio, să nu căutăm să ne mai facem iluzii. Inima D-tale este cu celalt.

SOPHIE

O ce durere când mă gândesc că această inimă

ți-am dat-o și că ți-o iau astăzi!... Nu voesc!... O, ce durere! Inima mea nu-mi mai aparține. Totul, îmi scapă, chiar eu însumi. Mă simt copleșită de fuga timpului. Ieri, eram a D-tale, ți-am promis să ducem împreună până la sfârșit toate suferințele și toate bucuriile. Și te părăsesc la mijlocul drumului pentru a relua, ce povară de iubire care reîncepe?... Ah! fiindcă reîncepe deasemeni va sfârși!... Avea-voi destulă credință să-mi refac o viață? Unde să găsec încredere, în mine și în viață?... O, ce durere!...

JÉRÔME

Viața, care în fiecare seară moare și renaște în fiecare dimineață, va revărsa în tine în curând uitarea și speranța. Nu te mai gândi! Timpul trece.

(El împinge încetșor pe Sophia spre ușa unde a fost închis Vallée. I-a pus pașapoartele în mână).

SOPHIE

(care a luat și privește fără voie pașapoartele e străbătută de un gând)

Dar aceste pașapoarte cum le-ai căpătat?

JÉRÔME

Ce însemnătate are?

SOPHIE

De unde le ai?

JÉRÔME

Carnot mi le-a predat.

SOPHIE

Pentru ce? Pentru ce ți le-a dat? Au fost făcute pentru D-ta. Pentru D-ta și pentru mine. Pentru noi amândoi. Trebuia deci să plecăm?... E vre-o amenințare!... Ești în primejdie!...

JÉRÔME

(căutând să-și abată gândul)

Nu, nu... Nici o primejdie.

SOPHIE

Dacă nu e nimic, de ce ar fi venit să ne dea puțința de a fugi.

JÉRÔME

Haide, nu fi nebună! Nu-ți născoci griji închipuite. Sunt de ajuns cele reale. Nu te mai gândi, decât să scapi pe cel ce iubești.

SOPHIE

Pe cel ce iubesc?... Courvoisier, port numele D-tale sunt încă soția D-tale. Până ce va fi ruptă legătura care ne unește, revendic dreptul meu, dreptul meu de soție și legea de adevăr deplin, pe care totdeauna am păzit-o între noi... D-ta mi-o datorezi. Vorbește fără a-mi ascunde nimic.

JÉRÔME

(după o scurtă tăcere, consimte)

Suntem denunțați. Bayot ne-a trădat. Se știe pe cine ascundem. La noapte va veni să aresteze pe Vallée.

SOPHIE

Și D-ta?

JÉRÔME

Prietenia lui Carnot va ști să mă ocrotească. Destul am vorbit! Pregătește-ți plecarea. Imbracă-te cu ceva călduros. Adună-ți lucrurile cele mai de folos. Mă duc să caut pe Vallée.

(El se duce să deschidă ușa, când Vallée apare cu aer ră-tăcit, cu hainele în dezordine)

SCENA XI-a.

VALLÉE

(aruncă o privire neliniștită în jurul lui)

Nu mai sunt aici?

JÉRÔME

Nu. Dar vor reveni.

VALLÉE *(îngrijat)*

Când?

JÉRÔME

Nu știu.

VALLÉE

(străbate odaia, cu pași mari neliniștiți privește pe fereastră, ascultă la ușe, fără a înceta de a umbla)

Unde să fug? Unde să mă adăpostesc?

JÉRÔME

Vallée, voi să-ți vorbesc.

VALLÉE

(același joc fără a asculta)

Nu mă mai întorc în ascunzătoarea în care m'ai

închis. Nu pot să rabd această nemișcare! Eram acolo, întins ca în sicriu. Și-i auzeam cum umblau prin odaie. S'au izbit de zidul lângă care eram lungit, năbușindu-mă, neputând face o mișcare ca să mă apăr... Nu pot să mai îndur!... Nu mă mai întorc acolo.

JÉRÔME

(s'a așezat liniștit pe scaun)

Nu te vei mai întoarce. Ascultă ce am să-ți spun

VALLÉE *(neliniștit)*

Vor reveni, zici?

JÉRÔME *(liniștit)*

Avem vreme de vorbit.

(li face semn să stea jos. Vallée se așează; dar, urmărind cuvintele lui Curvoisier, atențiunea lui pândește ne-liniștită sgomotele de afară).

JÉRÔME *(liniștit)*

Am hotărât pe soția mea să se îndepărteze câtva timp de Paris. De astăiarnă sănătatea sa e zdruncinată. Ea va petrece două luni în ținutul său din Saône, dinspre Cluny. Trebuia să o însoțesc. Dar afacerile publice nu-mi îngăduesc aceasta.

(Vallée s'a sculat de pe scaun ascultând pași ce urcă pe scări)

VALLÉE

(cu o voce sugrumată)

Vine cineva...

(un moment de liniște. Jérôme pare că nu aude. Sophie ascultă fără să se miște, pe scaun înaintea căminului, unde așăzase un focșor de lemne. Vallée strângându-și forțele gafa să se arunce asupra celui ce va intra).

SOPHIE *(liniștită)*

Se suie la etajul de sus.

(Vallée se așează din nou pe scaun)

JÉRÔME

(urmează ca și când n'ar fi fost întrerupt)

...Nu pot s'o întovărășesc. Iată pașaportul meu. Te vei duce în locul meu.

VALLÉE *(înărmurit)*

Eu!

JÉRÔME *(același joc)*

Astfel veghind asupra ei, tu vei trece printre ochiurile rețelei întinse pentru a te prinde. Odată ajuns la ea în Clunisois, vei fi aproape de frontieră. Restul vă privește.

(Vallée s'a ridicat, ia pașaportul pe care i-l întinde Courvoisier, îl îndoaie și desdoie prea mișcat pentru a vorbi)

(În timpul celor ce preced am văzut pe Sophia ascultând, gândind, privind pe cei doi oameni, apoi fără sgomot rupând pașaportul ei și aruncându-l în foc. Ea se ridică și se duce spre Vallée).

SOPHIE

(către Jérôme care-i face semn să tacă)

Nu dragul meu, lasă-mă să vorbesc, nu trebuie să mai ascundem nimic.

(către Vallée cu o blândețe hotărîtă)

Claude, soțul meu cunoaște sentimentele noastre. I le-am mărturisit. E destul de mărinimos de a mă lăsa liberă să te urmez. Hotărîrea mea e luată. Liberă, voi sta lângă soțul meu. M'am dat lui de bună voie pentru totdeauna. El nu s'a scoborit nici odată, în iubirea mea. Nu pot să mă răpesc lui fără a mă scobori, pe mine. Un suflet mândru nu se desminte niciodată. Am voit să împart cu el greutatea vieții sale. Ceiace am voit, o voesc încă.

(se duce la soțul ei și-i dă mâna)

JÉRÔME (*mișcat*)

Nu mai am dreptul să te rețin. Te-ași târî în pierderea mea.

SOPHIA, (*repede și încet*)

Taci! Să nu știe el!

VALLÉE (*cu amărăciune*)

Ah! Niciodată nu m'ai iubit!

SOPHIE

Te iubesc Vallée. Te voi iubi în totdeauna. Dar dacă noi nu avem puterea să înlăturăm suferința iubirei, putem să ne ferim de a fi jucăria ei.

VALLÉE (*cu amărăciune*)

N'ai iubit nici odată. Nu iubești decât mândria D-tale.

SOPHIA, (*cu blândețe*)

Dragul meu, dacă nu aveam această mândrie, precum zici, această biată mândrie zdrobită, m'ai iubi atât? M'ai iubi multă vreme, slabă rătăcitoare în prada unei pasiuni trecătoare, necredincioasă credinței mele? Și am fi noi fericiți? Am avea groaza fericirii care se sfârșește, a iubirii care pălește. Și părăsiți de ea, ne-am găsi singuri și vestejiți.

VALLÉE (*cu violență*)

Ce-mi pasă, te-ași fi avut!

SOPHIA, (*cu un surâs trist*)

Și D-ta m'ai fi distrus... Haide, trebuie să te scap, biata mea pasăre de pradă! Pentru alții în acest moment, D-ta ești o pradă. Să nu mai vorbim! Să ne gândim la mijloacele de a scăpa!

VALLÉE

Nu voesc să plec! Fără D-ta, nu!

SOPHIE

Am ars pașaportul meu. Nu mai pot pleca.

VALLÉE

Cel puțin, nu noaptea aceasta. Vreau să petrec această noapte sub acoperișul tău.

JÉRÔME

Se știe că te adăpostesc. Înainte de miezul nopții vei fi arestat.

VALLÉE

Nu! Tu mă înșeli! Minți!

JÉRÔME

Te vei încredința. Ei pot fi aici dintr'un moment într'altul.

VALLÉE

Nu-i adevărat!... (ascultă) Ii aud!... Nu... Nu plec. Rămân.

JÉRÔME *(liniștit)*

Rămâi dar! Ești gata să mori?

VALLÉE *(sguduit de un fior)*

Să mor!... Nu! Nu! Nu vreau! Să mor! Grozăvie!...

JÉRÔME *(liniștit)*

Arestat până într'un ceas, judecat mâine dimineață, seara ghilotinat...

VALLÉE

Măine seară, la această oră, o grămadă de carne, aruncată în căruță și răsturnată în gropniță... Eu!... Niciodată... Nu vreau! Scăpați-mă!

(E ca și rățâcit și se prăbușește lângă un fotoliu gol, de spatele căruia se ține agățat cu mâinele)

JÉRÔME

Pregătește-te deci să fugi.

(S'a ridicat de asemeni și femeia lui, adună câteva obiecte, vestminte, alimente, care vor forma un pachet de călătorie pentru Vallée. Vallée se ridică cu încetul, respiră foarte adânc, cu capul plecat; nu îndrăznește să privească pe prietenii săi care umblă în sus și în jos în odaie; el e cu spatele spre ei, în picioare rezemat de spatarul fotoliului cu fața spre sală).

VALLÉE

Mi-e rușine...

SOPHIE

(se duce la el și-i aruncă o manta pe umeri)

Te vom scăpa, prietene!

VALLÉE

Mi-e rușine...

SOPHIE

(cu afecțiune de mamă îl îmbracă)

Nu, să nu-ți fie rușine! Imi place să vrei să trăiești. Sunt fericită că-ți este încă scumpă viața.

VALLÉE

O urăsc și o voesc. Nu pot, nu mă pot resemna să o pierd... O Doamne! Ce s'a petrecut? Umilința mă copleșește... Sofia, pentru a te regăsi, am în-

fruntat de o mie de ori moartea, niciodată n'am tremurat decât de frica de a nu te mai revedea. Și acum, și acum!... Nu pot să mai îndur gândul morții... Nu, nu mă privi cu ochii d-tale de milă! Ce desgust îți însuflu!

SOPHIA, *(în șoaptă)*

Prietene, niciodată nu te-am iubit mai mult!

VALLÉE

A! Fiindcă te-am revăzut mi-am pierdut energia. Fiindcă am cunoscut din nou cât prețuește viața la care renunșasem. Nu voesc să o mai părăsesc.

(E zdrobit)

Sunt un mișel, mi-e groază.

JÉRÔME

(Vine la el cu dragoste)

Nu te mai frământa. Nu învinui slăbiciunea ta! Noi știm dragul meu, că nici un om nu e mai brav ca tine. Dar și cel mai brav, e om. Tu ți-ai încordat puterile până la imposibil. Ai susținut cinci luni o luptă neîndurătoare. Oboseala a căzut deodată peste tine ca o piatră. Ai atins pământul. Dar a fost luptând. Retrage-te din arenă. Tu o poți face cu fruntea sus. Tu trebuie să o faci. Părăsește Parisul! Ieși din Franța! Scapă de dușmanii tăi! Du-te și recapătă puteri pentru noi lupte.

VALLÉE

(întărit puțin câte puțin prin aceste cuvinte, s'a ridicat și se pregătește să plece).

Dar D-ta mă vei urma?

JÉRÔME *(cu simplitate)*

Eu nu sunt veșnic.

VALLÉE

Dar D-ta, Sophio,... Atunci? Poate într'o zi?

(Se intrerupse brusc, aruncând o privire pe furiș lui Courvoisier, se apleacă să sărute pretung mâinele Sophiei, se îndreaptă spre ușe; în momentul ieșirii el se întoarce, vede pe Courvoisier care-i întinde mâna, stă o secundă la indoială, îi strânge mâna, îndreaptă o ultimă privire către Sophia!)

Adio! (Iese).

SCENA XII-a

(Jérôme de Courvoisier și Sopphe rămân singuri, S'a făcut de tot noapte. Jerôme privește încă ușa pe unde a ieșit Vallée. Sophie apropiindu-se de fereastră, se uită prin perdele).

JÉRÔME *(cu simplitate)*

Cred că tânărul nostru și-a dat seama că zilele mele sunt numărate.

(se îndreaptă spre cămin și aprinde o lumânare)

SOPHIE

(părăsind postul său de observație, vine spre cămin; cu o drăgăstoasă și melancolică ironie)

De ale mele nici nu a ținut socoteală.

(Ea se întoarce spre bărbatul ei și-i întinde mâinele. El le ia și o privește cu duioșie)

JÉRÔME

Nu-ți pare rău de nimic?

SOPHIE

Arestarea e sigură?

JÉRÔME

Nu sunt sorți de scăpare.

SOPHIE

Atunci, totul e bine.

(Ea își ia mâinele din ale lui. Se așează amândoi în jurul focului care moare).

JÉRÔME

Ultima noastră seară.

SOPHIE

Mă simt ușurată. Nu mai am nici o hotărîre de luat. Nici o luptă de dat. Sunt scutită de a mai voi. Nu mai rămâne decât să ne lăsăm în voia întâmplării, care va voi pentru noi, a valului nopții.

(Jérôme s'a apropiat de ea și o privește cu dragoste adâncă. Ea își pune capul pe umărul soțului ei și așează lângă el, genunchii lor se ating, cu mâinele nemișcate pe genunchi: visează și surâd privind focul. Aproape tot dialogul care urmează e spus în șoaptă).

SOPHIE, *(iubitoare și liniștită)*

Bunul și scumpul meu soț, care te jertfești pentru mine cu atâta ușurință!

JÉRÔME

Nu înseamnă a te jertfi, când voești fericirea celei ce iubești.

SOPHIE

Acum sunt fericită.

JÉRÔME

Vrei să mă mângâi.

SOPHIE

(liniștită, blândă, dar cu o înfiorare ascunsă în ultimele cuvinte)

Nu, dragul meu, spun adevărul. Mi-am lăsat su-

părările pe țărmul celalt pe care l-am părăsit. Ah! ce ușurare să le văd depărtându-se, cu capul pe umărul D-tale — Stai! Nu te mișca! — Și iadul acesta omenesc, cu pasiunile lui, nebuniile și spaimile lui!

JÉRÔME

Nu era încă obosit, de toate acestea, Vallée al nostru.

SOPHIE

(același joc, amândoi cu surâs ușor)

Bietul băiat!... Da, cât era de setos de a se arunca din nou în el!... Crezi că scapă?

JÉRÔME

Nădăjduesc.

SOPHIE

Ce fericire!... Dar mi-e teamă de mâhnirea lui când va afla de soarta noastră.

JÉRÔME

Viața va fi mai tare.

SOPHIE

Da, cred... Bietul Vallée!

JÉRÔME

Îți aduci aminte, Sophie, de lungile noastre vegheri, aici, în această odaie? Stând la masă și citind, D-ta mă priveai cum lucram, eu te priveam cum visai, și amândoi visam: căci tot, gânduri, muncă, știință, iubire, totul e vis; și pe rând fiecare oferea celuilalt visurile sale; și adeseori în greutatea mea recurgem la spiritul D-tale fără turburare, buna mea sfătuitoare...

SOPHIE

Imi aduc aminte de tot, și din prima seară când am intrat, femeie tânără, în această casă veche. Tocmai ne unisem. Și cu toate că D-ta erai încununat de glorie, îți era frică de mine, pentrucă eu eram tânără și D-ta nu mai erai. Atunci, — eram singuri — D-ta te-ai apropiat și mi-ai zis încet: „Iartă-mă că te iubesc“.

JÉRÔME

M'ai ertat?

SOPHIE

Inima mea fu pătrunsă de o recunoștință, pe care în această seară, cea din urmă seară, am regăsit-o. Iartă-mă și D-ta de a fi uitat. (Ea întinde fruntea lui Jérôme, care o sărută).

JÉRÔME

Eu deasemeni, Sofia mea, m'am uitat pe mine, am uitat datoria mea de curaj și sinceritate. În ce stare de slăbiciune eram încă în această seară, când am venit acasă! Și numai sentimentul de a te fi pierdut, mi-a redat puterea hotărârii mele.

SOPHIE

Ne perdusem amândoi în labirintul acestei lumi sbuciumate... Binecuvântat fie ceasul din urmă care a făcut să ne regăsim unul pe altul și fiecare pe sine.

JÉRÔME

„Nunc dimittis“... Am ajuns... Ascultă! În strada pustie pașii celor care vin...

SOPHIE

(a cărei spaimă se trezește)

Dar toate planurile noastre mari, toate speranțele

noastre pierdute, toată munca noastră sdrobotă, tot ceea ce moare cu noi...

JÉRÔME (*ascultând*)

Ei urcă scara...

SOPHIE (*cu groază*)

Cel puțin dacă am lăsa după noi un copil!...
Pentru ce, pentru ce ne-a fost dată viața?

JÉRÔME (*cu hotărîre*)

Pentru a o învinge.

(*Tăcere. S'au ridicat. Sofia rezemată de Jérôme, îl privește și surâde resemnată. Nu se mai părăsesc până la sfârșit, în picioare unul în fața celuilalt, Sophia cu capul pe umărul lui Jérôme, amândoi se privesc. Ei nu dau măcar nici o atenție ușei care se deschide.*)

(*Se aud vocile apropiindu-se*)

SOPHIE

(*cu o melancolie surâzătoare*)

A învinge... Adio dragul meu. „Laurii sunt tăiați“...

(*Cineva bate la ușe cu brutalitate*)

JÉRÔME (*foarte drăgostos*)

„Iată frumoasa care se duce să-i culeagă“...

SOPHIE

(*arătând pe masă o ramură de liliac rămasă din scena I*)

Nu, dă-mi mai bine această ramură tânără care moare, această floare de liliac...

(*Courvoisier îi dă ramura înflorită. Ea o sărută*)

(*Ușa se deschide.. O ceată de oameni înarmați.*)

— SFÂRȘIT —

